VredesMagazine

Jaargang 19 nummer 1 – 1e kwartaal 2026 – Prijs euro 4,00

Dossier Oorlogsvoorbereiding

Oekraïne

Polen

COMMENTAAR

Westelijke Sahara: uitverkoop van zelfbeschikking

Alle Afrikaanse koloniën, sinds de 19e eeuw in handen van de Britten, Fransen, Portugezen en Spanjaarden, werden in de periode tussen 1960 en 1980 onafhankelijk. Eritrea, Namibië en Zuid-Soedan werden onafhankelijk door zich los te maken van respectievelijk Ethiopië (1993), Zuid-Afrika (1990) en Soedan (2011). Afrika telt nu 54 onafhankelijke staten. Het enige gebied in Afrika dat nog steeds in afwachting is van dekolonisering is de Westelijke Sahara.

Deze 'laatste kolonie van Afrika', tot 1975 de '53e provincie' van Spanje, is in juristentaal een 'niet-autonoom gebied'. Volgens tal van VN-resoluties heeft de bevolking van het gebied – de Sahrawi – recht op zelfbeschikking. Maar het grootste deel van de Westelijke Sahara wordt bezet door Marokko. De Sahrawi wachten al een halve eeuw op een referendum om over hun toekomst te beslissen. Marokko staat dit recht op zelfbeschikking van de Sahrawi niet toe en komt, met steun van de Verenigde Staten en van Frankrijk en Spanje, steeds dichter bij zijn 'sacrale' doel: de 'Marokkaanse Sahara' tot een onomkeerbare realiteit te maken.

Decennialang verziekte het conflict om de Sahara de verhoudingen in Noord-Afrika, met name tussen Marokko en buurland Algerije. Algerije vreest de Marokkaanse expansiedrift en steunt traditioneel de Saharaanse onafhankelijkheidsbeweging Polisario. Verschillende malen kwam het de afgelopen halve eeuw bijna tot een grootscheepse oorlog in de regio.

Donald Trump, die zich erop laat voorstaan overal vredesdeals te sluiten, liet weten het oude conflict snel uit de wereld te zullen helpen. Op 31 oktober werd in de VN-Veiligheidsraad een door de Amerikanen voorgestelde resolutie over de Westelijke Sahara aangenomen. In deze resolutie 2797 wordt gewag gemaakt van 'het Marokkaanse autonomie-initiatief' als referentiekader voor een vredesregeling. Hoewel niemand precies weet wat dit initiatief concreet inhoudt, het regime in Rabat zelf ook niet, werd het benoemen ervan algemeen opgevat als een erkenning van de Marokkaanse soevereiniteit over de Westelijke Sahara.

De Marokkaanse koning Mohammed noemde resolutie 2797 een 'keerpunt in de geschiedenis van het moderne Marokko'. Het Front Polisario en ook internationale juristen reageerden verontwaardigd. Door a priori uit te gaan van de Marokkaanse soevereiniteit over het gebied, wordt het zelfbeschikkingsrecht ontdaan van betekenis.

Voor de Amerikanen en Marokkanen moet resolutie 2797 de weg effenen voor een nieuw Trumpiaans vredesakkoord. Onderhandelaars Steve Witkoff en Jared Kushner kondigden al aan dat een *deal* over de Sahara een kwestie zal zijn van slechts een paar maanden. Bij de methode-Trump gaat het, aldus Kushner, "niet om waarden en principes, maar puur om belangen."

Voor Europese landen, Frankrijk voorop, staan er bij het bondgenootschap met Marokko grote strategische en economische belangen (fosfaat, vis, infrastructuur, handel) op het spel. Marokko is verder een belangrijke bondgenoot bij het tegenhouden van illegale migranten uit Afrika. De Verenigde Staten kijken vooral naar het regionaal-strategische belang van Marokko. In 2020 erkende president Trump de Westelijke Sahara als deel van Marokko. Als tegenprestatie sloot Marokko zich aan bij de Abraham-akkoorden en erkende het formeel de staat Israël. Sindsdien zijn de banden tussen Marokko en Israël verder aangehaald. Er is innige militaire samenwerking, inclusief op het gebied van de inlichtingendiensten. Israëlische drones en ander wapentuig worden volop ingezet in de strijd tegen het Front Polisario in de Westelijke Sahara. Trump en zijn *dealmakers* voegen graag een nieuwe trofee toe aan de Amerikaanse prijzenkast met halfbakken vredesakkoorden. *Tant pis* dat daarmee het Saharaanse zelfbeschikkingsrecht onder het tapijt wordt geveegd. De uitverkoop van het internationaal recht belooft weinig goeds voor het bereiken van echte vrede in Noord-Afrika.

Jan Keulen

COLOFON

VREDESMAGAZINE 27 nov 2025. Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskollektief VD AMOK. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Willem de Haan, Kees Kalkman, Anke Polak, Martijn de Rooi, Jan Schaake, Guido Schokker, Wim van de Vegte, Egbert Wever. **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David Jan Donner. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTOREDACTIE:** Anne Vaillant, Gijsbert Raadgever. **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Jan Bervoets, Luis Garcia, Dolph Kessler, Marianne Kootstra, Gaspar T.B. Martins, Len Munnik, Alekseiy Nikolskiy, Matthew Warner. **VORMGEVING:** Gijsbert Raadgever **DRUKKER:** Drukkerij Thijsen. **ABONNEMENTEN:** Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 16 euro. (verhoogd m.i.v. deze jaargang zie pag. 24) U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees meer overmaken, worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Ezelsveldlaan 212, 2611 DK Delft, 015 7850137, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Lauwerecht 55, 3515 GN Utrecht, 06 14127779, artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 4 februari 2026 **VERSCHIJNINGSDATUM VOLGEND NUMMER:** 18 maart 2026 **ISSN** 1876-0724

INHOUD

DODELIJKE ONGELUKKEN IN MALI 4
Snoeihard rapport commissie Den Oudsten
Anneke Verbraeken

MERKEL SLAAT TERUG 6
Polen en Baltische staten wilden in 2021 geen vredesvoorstel
Guido van Leemput

DUURZAME VREDE KAN ALLEEN MÉT RUSLAND 8
Prikkelend betoog in Utrechtse Kargadoor
Henk Overbeek

ZO SIMPEL KAN HET ZIJN 12
Verbied lithium als oplossing oorlog Oekraïne
Willem Cremers

ERASMUS WEES IN 1948 DE WEG 15
Costa Rica schafte haar krijgsmacht af
Frans Willem Saris

'FACING WAR' ALS OORLOGSPROPAGANDA 17
Kritiek op keuze Movies that Matter
Wendela de Vries

FOTOPAGINA: DEFEND OUR JURIES 18
XR maakte actiefoto's van sit-in in Engeland

NIEUW ELAN 20
Vredesbeweging moet professioneler
Dolph Kessler

KAN JE HET NIEUWS NOG GELOVEN 22
Worstelingen van een nieuwsjunk
Aafke Steenhuis

DOSSIER: 25
Oorlogsvoorbereiding
Kees Kalkman, Stan Meuwese

GEDICHT 36
Wat we verdedigen
Babs Gons

VERDER:
COLUMN TER KUILE 7
COLUMN VAN DIJK 10
DIENSTWEIGERAAR 10
GEVANGENEN VOOR DE VREDE 11
SPRINGSTOF 14
LEZERS 24
AANGESLOTEN ORGANISATIES 24
KORTE BERICHTEN 33
SIGNALERING 35

VOORPAGINA:
Cartoon van Len Munnik voor Dagblad Trouw.

Tentoonstelling van kindertekeningen uit Gaza in park Clingendael Den Haag, 20/21 september. *Foto: Jan Bervoets*

Defensiemissie in Mali

Dodelijke 'can-do' mentaliteit

Negen jaar na een mortier-oefening in Mali, waarbij twee Nederlandse soldaten omkwamen, verscheen afgelopen oktober het eindrapport van de commissie Den Oudsten. Defensie was nalatig en de commissie ziet zelfs drie gevallen van verwijtbaar handelen.

Anneke Verbraeken

Kevin en Henri zitten in de woestijn. Met 43 graden is het laaiend heet op de kale, zanderige vlakte, waar een enkel scharminkelig boompje koppig staat te overleven. Achter Kevin en Henri staat hun maat Mike. Een paar meter van hen af staat een mitrailleur op statief. Drie andere soldaten staan wat verderop en filmen de oefening: het afschieten van mortiergranaten. Kevin en Henri buigen zich over een 60 mm-granaatwerper. Ze hadden al 18 granaten afgevuurd en daarna anderhalf uur pauze genomen. Nu laten Henri en Kevin granaat nummer 24 in de werper glijden. De lucht trilt door de hitte. Nederlandse militairen op vredesmissie in Mali.

Het is 6 juli 2016. Wat Henri en Kevin niet weten is dat ze werken met levensgevaarlijk materiaal. De minstens 10 jaar oude granaten, oorspronkelijk bedoeld voor de missie in Afghanistan, waren opgeslagen in oververhitte containers en de VS die de granaten verkocht, heeft de Bulgaarse munitie nooit getest op hun veiligheid. Dat staat duidelijk in het koopcontract.

Een seconde later zien de drie soldaten verderop hoe de granaat voortijdig in de werper ontploft. Kevin en Henri zijn op slag dood, Mike is zwaargewond. Hij krijgt direct hulp van zijn maten en een Franse medic, maar ze zijn aangewezen op een ziekenhuis in de buurt waar de ongeorganiseerde Togolese staf moet zoeken naar instrumenten, geen idee heeft van de Nederlandse procedures en knoeit met de anesthesie. Mike haalt het net en wordt uiteindelijk overgebracht naar een Nederlands ziekenhuis.

MISSIEDRANG

Negen jaar na de dodelijke oefening in Mali verscheen afgelopen oktober het eindrapport — het sluitstuk van een reeks vernietigende onderzoeken die in 2017 al leidden tot het aftreden van minister van Defensie Jeanine Hennis en Commandant der Strijdkrachten Tom Middendorp. De conclusies van de commissie onder leiding van Peter den Oudsten, oud-burgemeester van Groningen, zijn scherp. De omgang met de mortiergranaten wordt omschreven als 'ontoelaatbaar'. Defensie verloor jarenlang het zicht op kwaliteit en veiligheid en handelde niet volgens de geldende normen. Dat kwam volgens de commissie door een combinatie van bezuinigingen, missiedrang en de 'can do'-mentaliteit van Nederlandse militairen — een houding die in het veld van grote waarde is, maar binnen de top leidde tot risicovolle beslissingen en structurele normafwijking.
Het voortijdig ontploffen van de mortiergranaat was, aldus de commissie, een "accident waiting to happen". De commissie zag veertien gevallen van nalatigheid en drie gevallen van verwijtbaar handelen; onderzocht wordt of dat aanleiding is voor ontslag. Ook de politiek krijgt kritiek: politiek verantwoordelijken hebben volgens de commissie bijgedragen aan een cultuur van missiedrang en organisatorische uitholling.

HELICOPTERCRASH

Het was niet het eerste dodelijke ongeluk in Mali. Een jaar eerder stortte een Apache-helikopter neer. Daarbij kwamen ook twee Nederlandse militairen om. Een eerste rapport sprak van een technisch mankement. Maar de Groene Amsterdammer ontdekte dat een onderdeel van de helikopter al voor de crash was beschadigd. Hoewel bleek dat de Nederlandse monteurs niet

tekort waren geschoten, werd de versie van het onderzoeksrapport waarin het beschadigde onderdeel werd vermeld achtergehouden. En dit interne rapport vermeldde meer: er was veel frustratie bij het onderhoudspersoneel over onvoldoende onderdelen, gereedschap en ander materiaal.

VERWIJTBAAR EN NALATIG

Ook bij de dodelijke mortieroefening werd aanvankelijk uitgegaan van een 'mechanisch falen'. Dat beeld kantelde toen de Onderzoeksraad voor de Veiligheid (OVV) in 2017 concludeerde dat een reeks van omissies in de zorg voor kwaliteit en veiligheid van de munitie — tijdens de aanschaf, opslag en het gebruik — had geleid tot de ontploffing in de mortierbuis. De bevindingen schokten de nabestaanden zeer. Voor het eerst hoorden zij over de chaotische aankoop van de granaten en de opslag onder veel te hete omstandigheden. De families zochten de media op, spraken van 'dood door schuld' en namen een advocaat in de arm. Zij eisten dat de verantwoordelijken ter verantwoording werden geroepen. Binnen defensie brak

April 2019, Mali. Bij terugkeer wordt de laatste patrouille van Nederlandse soldaten toegeklapt door hun kameraden. Zij namen van 2014 tot 2019 deel aan de vredesmissie MINUSMA.
Foto: Ministerie van Defensie

intussen paniek uit. Interne e-mails en notities, later onthuld door onderzoeksprogramma Argos, lieten zien dat ambtenaren actief probeerden de woorden 'verwijtbaar' en 'nalatig' uit een onderzoeksopdracht te schrappen, uit angst voor juridische claims.

TE ROOSKLEURIGE RAPPORTEN

Onder andere het gebrek aan training en te weinig en gebrekkig materieel, waren de oorzaak van een niet-functionerende missie in Mali, zo concludeerden de Algemene Rekenkamer en de directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB). Zo moesten andere Nederlandse legereenheden materieel en manschappen afstaan en dat leidde weer tot problemen bij andere missies. Een tekort aan oefenmaterieel leidde ertoe dat delen van de voorbereiding in Mali zelf moesten plaatsvinden. De Tweede Kamer werd slecht geïnformeerd door defensie: keer op keer werd er te rooskleurig gerapporteerd.

LOGGE VN-ORGANISATIE

Maar de verantwoordelijkheid reikt verder dan Den Haag. De VN-organisatie waarin Nederland opereerde, bleek een log, bureaucratisch systeem. Besluitvorming verliep traag, de commandostructuur was onduidelijk en toestemming om geweld te gebruiken moest worden gevraagd in New York. Het was ook volstrekt onduidelijk of en hoe de door de Nederlandse militairen verzamelde informatie werd gebruikt. Echte veiligheid bood de missie ook niet: zodra de VN-soldaten hun hielen hadden gelicht, doken de jihadisten weer op. Niemand was er dan ook rouwig om, toen er in 2023 een einde kwam aan de vredesmissie. Veiligheid en stabiliteit voor de bevolking was er niet gekomen. Integendeel.

Het einde van de missie in Mali, luidde het einde van een tijdperk in. Jarenlang stuurden regeringen Nederlandse soldaten naar onrustige landen om samen met NAVO- of VN-bondgenoten veiligheid, stabiliteit en democratie te bevorderen. Toen Rusland in 2022 Oekraïne binnenviel, ontstond een heel andere situatie. Europa moest zichzelf verdedigen. En dus werden in allerijl grote budgetten voor defensie vrijgemaakt en een oorlogsmachine opgetuigd. Alles om een Russische agressie te weerstaan. Overigens maakt Nederland nog steeds met een klein aantal militairen, deel uit van verschillende missies buiten Europa, waaronder Somalië, Bahrein en Israël. ■

Defensie verloor jarenlang het zicht op kwaliteit en veiligheid en handelde niet volgens de geldende normen.

Van MINUSMA tot Afrika-corps

De VN-vredesmissie MINUSMA (Multidimensionale Geïntegreerde Stabilisatiemissie van de Verenigde Naties in Mali) startte in 2013. Doel was de veiligheid en stabiliteit in Mali te herstellen na een opstand van de Toeareg in 2012. De missie werd beëindigd in 2023 omdat de missie de doelen niet haalde, volgens de Malinese overheid.
Tussen 2014 en 2019 waren ongeveer 6.000 Nederlandse militairen actief. De totale kosten van de Nederlandse bijdrage aan de VN-vredesmissie in Mali zijn lastig te becijferen. De kosten worden uit verschillende budgetten betaald. In eerste instantie, bij presentatie van de plannen voor de missie, werd uitgegaan van een budget van 65 miljoen euro voor het eerste jaar en 40 – 50 miljoen euro voor de daaropvolgende.

Mali is een voormalige kolonie van Frankrijk en daarom was er al een grote aanwezigheid van Franse militairen voor de VN-vredesmacht van start ging. De relatie tussen beide landen verslechterde zienderogen tijdens de VN-vredesmissie. Na beëindiging van de missie en het vertrek van de Franse troepen vroeg de Malinese junta die in 2021 aan de macht kwam, steun aan de Russische Wagner Group. Wagner-huurlingen trainden het Malinese leger, beschermden politieke leiders en voerden gezamenlijk militaire operaties uit tegen islamitische militanten en de Toeareg. Na de mislukte poging om Poetin af te zetten, werden de activiteiten van Wagner overgenomen door het Afrika-corps, dat onder direct bevel staat van Moskou.

Merkel probeerde oorlog in Oekraïne te voorkomen

De voormalige Duitse bondskanselier Angela Merkel onthulde onlangs dat zij in 2021 vergeefs heeft geprobeerd de EU tot onderhandelingen met Rusland te bewegen.

Guido van Leemput

Op 3 oktober, de dag van de Duitse eenheid, baarde Merkel opzien door in een interview met een Hongaars medium te verklaren dat zij in de zomer van 2021 binnen de EU een plan voor een vredesvoorstel heeft voorgelegd. Zij wilde samen met de Franse president Macron directe onderhandelingen met Rusland beginnen zodat de haperende uitvoering van de Minsk-akkoorden zou kunnen worden vlot getrokken. Maar omdat leidende politici in Polen en de Oostzeestaten tegen het initiatief waren zag de EU van vredesvoorstellen af, aldus Merkel. De onthulling van Merkel valt samen met het ontluikende inzicht in leidende EU-kringen dat het beleid dat sinds de Russische invasie van februari 2022 wordt gevoerd tot een nederlaag voor Oekraïne zal leiden. En daarmee voor de EU, die zich helemaal probleemeigenaar van de Oekraïense politiek heeft gemaakt. Het EU-beleid van de afgelopen ruim drieënhalf jaar kenmerkt zich door het volledig ontbreken van diplomatieke pogingen om de oorlog te stoppen.

Merkel en Poetin op persconferentie, juli 2014.
Foto: Alekseiy Nikolskiy /Wikipedia

PUZZELSTUKJE

Merkel had zich na de Maidan-opstand en de illegale Russische annexatie van de Krim (beide in 2014), alsmede twee jaar oorlog om de Donbas (2014-2015), ingespannen om de oorlog tot een einde te brengen. Dat gebeurde in twee vredesakkoorden, Minsk 1 (2014) en Minsk 2 (2015) genaamd. De uitvoering van die akkoorden verliep slecht, maar openlijke grootschalige oorlog was uitgebleven. Door in 2021 de Minsk-akkoorden nieuw leven in te blazen hoopte Merkel verdere escalatie te voorkomen.

Met haar onthulling van het wezenlijke meningsverschil binnen de EU over de in 2021 te volgen koers legt Merkel een nieuw puzzelstukje in de reconstructie van de ontwikkelingen aan de vooravond van de Russische invasie. In mijn boek De gelaagde oorlog in Oekraïne (2023) probeerde ik vast te stellen wat er in 2021 van oplopende spanningen te merken was. Was de Russische invasie onvermijdelijk? In juni 2021 werd op de jaarlijkse NAVO-top bevestigd dat Oekraïne lid zou worden. Op 12 juli verscheen daarop een lang artikel op naam van Poetin. Daarin erkende hij het Oekraïense recht op nationale soevereiniteit, maar bleef hij het NAVO-lidmaatschap betwisten.

Leidende politici in Polen en de Oostzeestaten wilden in 2021 geen vredesinitiatief.

Merkel was in de zomer van 2021 bezig aan haar laatste maanden als bondskanselier. In september 2021 zou zij aftreden en in augustus had zij haar laatste jaarlijkse afspraak met Poetin. In een uitvoerige persconferentie aan het slot van dat bezoek stelde zij dat 'we' er niet in geslaagd waren om de doelen van 'Minsk' te bereiken. Diezelfde dag nam het Oekraïense parlement een wetsvoorstel aan dat volgens Poetin in strijd was met de Minsk-akkoorden. Poetin vroeg Merkel haar invloed aan te wenden in Kiev. Een kansloos verzoek; de tijd was te kort en ze had geen steun in de EU. Rusland concludeerde dat Oekraïne zich eenzijdig terugtrok uit 'Minsk'.

WANDEL DURCH HANDEL

Merkel (CDU) was van 2005 tot 2021 bondskanselier van Duitsland en een van de politieke leiders van Europa. Haar loopbaan liep parallel aan de steeds sterkere machtspositie van Poetin in Rusland. Merkels voorganger Gerhard Schröder (1997-2005) stond,

hoewel van een andere politieke partij (SDP), net als Merkel in de Duitse traditie van een buitenlandpolitiek met betrekking tot Rusland die Wandel durch Handel wordt genoemd: gewenste politieke veranderingen door het aanknopen van economische banden.
Het grootste project dat in dit kader is uitgevoerd was de aanleg van de Nord Stream-gaspijpleidingen: een rechtstreekse verbinding tussen Duitsland en Rusland van twee pijpleidingen, in totaal vier buizen, op de bodem van de Oostzee, naar een idee van Poetin en Schröder. In 2020 maakten Amerikaanse regeringsfunctionarissen bezwaar tegen het project, dat daardoor vertraging opliep, maar onder bondskanselier Merkel alsnog werd afgerond, zodat Russisch gas rechtstreeks naar Duitsland stroomde.
Momenteel wordt Schröder verhoord over de achtergronden van dit beleid. Hij meldde dat hij niet op kernenergie wilde vertrouwen, geen kolen in Duitsland meer wilde delven en ook geen Amerikaanse brandstoffen wilde. Daarom Russisch gas, daarom de pijpleidingen.

DE ERFENIS VAN MERKEL

De grootschalige oorlog in Oekraïne duurt nu ruim drieënhalf jaar en hoewel er halfslachtige Amerikaanse pogingen zijn om het geweld te stoppen, probeert de VS tegelijkertijd zijn gas en wapens in Europa te slijten dan wel op te dringen. Tot overmaat van ramp vond in september 2022 een aantal incidenten in het Oostzeegebied plaats, waaronder het opblazen van drie van de vier Nord Stream-buizen. Krachtig werd met de beschuldigende vinger naar Rusland gewezen. De Duitse justitie werpt de verdenking inmiddels op Oekraïners en wil weten wie hun opdrachtgevers waren. De Duitse regering houdt zich afzijdig. Tegelijkertijd is duidelijk dat Polen en andere landen niet willen dat de sabotage wordt opgehelderd.
Angela Merkel kon het niet langer aanzien. Nu de oorlog is vastgelopen en ook het beleid van Wandel durch Handel dood en begraven is, doet zij nog een poging om haar politieke erfenis te redden. Of dat kansen biedt voor toenadering tot Rusland is hoogst onzeker. Feit is dat het allemaal anders had kunnen lopen. ■

Meer informatie:
tinyurl.com/vmmerkel

COLUMN TER KUIL

Vrede scheppen

Een totaalweigerkameraad stuurde een journaliste naar ons door, die een reportage wilde maken over een jong mens die overweegt dienst te weigeren, als de dienstplicht weer zou worden ingevoerd. Zij dacht dat ze in de menigte die disruptief vrede zou gaan scheppen terwijl de NAVO een aanval met kernbommen oefent, vast wel een geschikte kandidaat zou kunnen vinden. Toen we merkten dat ze voor PowNed werkt, kreeg ik twijfel. Als ik bij acties hun roze microfoon zie, probeer ik onzichtbaar te worden, want het is mijn ervaring dat PowNed activisten voor schut zet. Maar een mede-activiste opperde opgewekt dat ze welkom waren omdat er dan tenminste nog ìemand aandacht zou geven aan kernbommen en vrede scheppen. De reportage ging niet door omdat onze 'menigte' uiteindelijk maar uit 15 mensen bestond die bovendien allen boven de 30 waren.
Maar op de dag van de actie bleek PowNed wel een nieuwsteam op pad te hebben gestuurd met een beruchte journalist. Mijn nummer stond op het persbericht. Hij was verdwaald bij de vliegbasis Volkel en belde om te vragen waar de actie nou toch was? Ik legde uit waar hij moest zijn en eindigde met 'fijn dat jullie komen'. Tijdens de actie was iedereen onbevangen vriendelijk zichzelf en op mysterieuze wijze ondersteunde PowNews het best van alle aanwezige media de boodschap van de actie.

En 's avonds appte de agent die de inzet van de politie, marechaussee en soldaten achter het hek coördineerde, dat hij zich behoorlijk had geërgerd aan de 'domme vragen' die het team van de Telegraaf had afgevuurd en deelde een link naar het nummer 'Telegraaf gelul!' van RK Veulpoepers.

Kortom, het werd vrede scheppen met mensen uit onverwachte hoeken.
Wij waren maar met 15 vredesmensen. Een handvol daarvan werd ingerekend toen ze hun roze schepje bij het hek in de grond staken. Ze wilden een tunneltje graven om op de startbaan te gaan zitten en het oorlogszuchtige gebulder STIL te leggen. Deze keer bleef het daarbij. Maar mijn droom blijft. Bij een volgende oefening voor een aanval met kernbommen zullen rondom de basis overal groepjes burgers vrede gaan scheppen. En daarmee oefenen hoe te handelen als het menens wordt. Die hoop, die droom blijft branden.

Frits ter Kuile
www.noelhuis.nl

Welkom om te waken & te wuiven bij het grensgevang, een steentje bij te dragen voor het behoud van de schepping & to exercise peace.

Emeritus hoogleraar Henk Overbeek

Een ander veiligheidsbeleid kan wel degelijk

"Een duurzame vrede in Europa kan alleen met Rusland, niet tegen Rusland." Dat stelt Henk Overbeek, emeritus hoogleraar internationale betrekkingen aan de VU. Overbeek sprak eind oktober op het Erasmusdebat in de Utrechtse Kargadoor, georganiseerd door het Humanistisch Vredesberaad en Stop Wapenhandel, in samenwerking met De Nieuwe Vredesbeweging. Al in 1517 schreef de humanist Erasmus: "Een groot deel van vrede bestaat eruit de vrede heel graag te willen." We moeten niet de oorlog maar de vrede voorbereiden.

Henk Overbeek

Europa zit ingeklemd tussen antidemocraat Trump en bijna-tsaar Poetin. Er gaan stemmen op om van de EU een militaire macht te maken naast de VS en China. De Europese Commissie roept op tot militaire uitgaven van 800 miljard euro en leent daarvoor 150 miljard euro op de kapitaalmarkt. De rest moeten de lidstaten ophoesten – door te bezuinigen of door te lenen. Er gaan zelfs stemmen op om een Europese kernbom te ontwikkelen. Alsof iedereen is vergeten dat kernwapens de meest onmenselijke wapens zijn die er bestaan.
Het is hoog tijd dat Europa zelf een visie op vrede en veiligheid ontwikkelt, met mensenrechten en sociale rechtvaardigheid als basis. Hieronder de bijdrage van Henk Overbeek onder de titel "Kansen voor een ander Europees veiligheidsbeleid."

EUROPA ONDER DRUK

"Vrede en veiligheid in Europa staan onder druk: we zien bijna dagelijks dat de dynamiek van de oorlog in Oekraine steeds dreigender en gevaarlijker wordt. Eén ongelukkig toeval kan tot onoverzienbare gevolgen leiden. En het optreden van Trump heeft geleid tot een steeds sterkere roep om Europese 'strategische autonomie', om een Europa dat zijn eigen veiligheidsbroek kan ophouden, en tot het drastisch opvoeren van de defensie-uitgaven.
"Het is goed ons af te vragen wat de context is waarin dit alles plaatsvindt en welke factoren we in ons denken over Europese vrede en veiligheid moeten meenemen.
"Er is natuurlijk allereerst de sfeer van de gebeurtenissen van alle dag: ontwikkelingen aan het front, nieuwe wendingen in het optreden van Trump en Russische drones boven West-Europa. Maar die alledaagse werkelijkheid is geworteld in diepere lagen. In de sfeer van wat de Franse historicus Fernand Braudel 'histoire conjoncturelle' noemt – de geschiedenis van conjunctuurgolven in economie en maatschappij die zich over decennia voltrekken. In dat licht praten we dan, toegepast op geopolitiek en oorlog en vrede, over de ondergang van de Amerikaanse hegemonie. Een geleidelijk proces, maar sinds het begin van deze eeuw steeds duidelijker zichtbaar."

MONDIALE VERSCHUIVING

"De Amerikaanse hegemonie werd decennialang georganiseerd in de zogeheten 'rules-based' internationale orde, belichaamd in en georganiseerd door de Wereldhandelsorganisatie, G7 en de NAVO. De hegemonie van de VS/G7 wordt echter in toenemende mate aangetast door de opkomst van de BRICS, het samenwerkingsverband van opkomende economieën, dat zich steeds meer richt op economische en politieke invloed; landen als China, India, Brazilië, Zuid-Afrika en Rusland. Binnen de Noord-Atlantische sfeer zien we dat deze 'liberale orde' ontrafelt, tegelijkertijd staat de rol van de NAVO als beschermer en organisator van de Amerikaanse hegemonie op de tocht. Zie wat dat betreft ook het recente boek 'Amerika en wij' van Rob de Wijk (zie Dossier dit nummer).

"Onder deze laag (een geleidelijk einde aan 80 jaar Amerikaanse hegemonie) gaat nog een diepere laag schuil, die door Braudel wordt aangeduid met de term 'longue durée': de traag bewegende geschiedenis van geologie, klimaat, demografie en geografie. Toegepast op de geopolitieke sfeer praten we dan over mondiale geopolitieke verschuivingen die zich over eeuwen voltrekken: tussen de 15e eeuw en het begin van de twintigste eeuw is het zwaartepunt van de wereldeconomie verschoven van Oost-Azië naar het Groot-Europese Noord-Atlantische gebied (eerst naar Europa, daarna naar Noord-Amerika). Maar sinds het begin van de 21ste eeuw bevinden we ons een nieuwe historische fase, een nieuwe golf in de longue durée, de fase waarin de Westerse suprematie ten einde loopt.
"Die verschuiving is niet alleen een abstracte achtergrondfactor, maar zien we ook onmiddellijk terug in het verloop van de actuele gebeurtenissen, de sfeer van wat Braudel noemde de 'histoire événementielle'. De door het Westen aan Rusland opgelegde sancties mislukken grandioos door – en fungeren zelf als katalysator voor – versnellende, verschuivende krachtsverhoudingen tussen het Westen en de 'Global South', aangevoerd door China, maar met ook een belangrijke rol voor landen als India, Brazilië, en zelfs Turkije."

BEWAPENINGSOBSESSIE

"De reflex op deze ontwikkelingen is dat 'Europa' voor zijn eigen veiligheid moet zorgen! Daartoe worden de defensie-uitgaven tot ongekende hoogte opgevoerd. Maar dat is niet onproblematisch.
"Het plompverloren beschikbaar maken van waanzinnige bedragen voor defensie (800 miljard, en structureel

Henk Overbeek. *Foto: SP*

5% van het BBP) zal – dat weten we uit alle literatuur over corruptie - leiden tot enorme inefficiëntie (zie de strubbelingen over een nieuw Europees gevechtsvliegtuig), gigantische verspilling en torenhoge corruptie (zie wat er zoal in Oekraïne gebeurt).

"Nee, zeggen de oud-generaals met wie ik het af en toe op de radio aan de stok heb, de NAVO heeft uitgewerkte plannen en heeft precies bekeken hoe elk van de NAVO-landen die gelden moet besteden om het optimale resultaat te krijgen. Maar ho even, Europees geld besteden volgens NAVO-instructies is Europees geld overwegend besteden aan Amerikaanse wapens, en is bovendien bestendiging van de Europese onderschikking aan de Amerikaanse hegemonie: op die manier zullen de Europese landen hun defensieve macht alleen kunnen inzetten met Amerikaanse toestemming en met Amerikaanse ondersteuning op gebieden als inlichtingen, communicatie en bevelvoering.

"Ten derde is de huidige bewapeningsobsessie volledig gebaseerd op de vooronderstelling dat militaire afschrikking werkt. Ja, zegt men dan, kijk maar naar de Koude Oorlog, toen heeft afschrikking via de NAVO ons veilig gehouden. Kletskoek. De Koude Oorlog is veertig jaar koud gebleven, in Europa tenminste, omdat militaire afschrikking intens verbonden was, zeker na 1961, met een uitgebreid stelsel van wapenbeheersingsovereenkomsten, inspectie- en verificatiemechanismen, en 'hotlines' voor directe crisiscommunicatie; dit alles steunde op intensieve en routinematig onderhouden diplomatieke betrekkingen tussen Oost en West, na 1975 verankerd door de Helsinki-akkoorden.

"In de huidige oorlogsretoriek is dit alles afwezig: vrijwel alle wapenakkoorden zijn in de laatste decennia opgezegd, en serieuze diplomatieke contacten zijn tot een minimum teruggebracht. Niemand lijkt zich nog te realiseren dat afschrikking zonder communicatie ons in de Cubacrisis bijna tot een wereldwijde atoomoorlog heeft gebracht, pas op het laatste moment afgewend omdat Chroesjtsjov en Kennedy zich tijdig bewust werden van hun historische verantwoordelijkheid."

EUROPESE VREDE

"Mijn conclusie is dat er een dringende behoefte is aan een diplomatiek initiatief (dat noodzakelijk grotendeels achter de schermen zal moeten plaatsvinden, en onder begeleiding/bemiddeling van partijen die dat zouden kunnen bevorderen – zoals b.v. Modi, Erdogan, Guterres) gericht op de-escalatie en herstel van structurele communicatie, verlenging of heractivering van wapenbeheersingsakkoorden, etc. Een wapenstilstand in Oekraïne, die slechts tot een bevroren conflict leidt en spanningen langs de grens tussen Rusland en de NAVO niet fundamenteel aanpakt, is onvoldoende om tot duurzame vrede en veiligheid in Europa te komen.

"Tot slot: Europa is meer dat alleen de EU: Europa strekt zich uit van Ierland tot de Oeral en van de Noordelijke Poolzee tot de Middellandse Zee. Rusland maakt daar integraal deel van uit. Een duurzame vrede in Europa kan alleen met Rusland tot stand komen, niet tegen Rusland. En het goede nieuws is: het institutionele kader voor zo'n nieuwe veiligheidsarchitectuur in Europa bestaat al bijna vijftig jaar: de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).". ■

COLUMN VAN DIJK

Een nieuwe 'rode lijn'

Op commando van Trump beloofde een grote Kamermeerderheid afgelopen zomer om in 2035 maar liefst 5% van het bbp uit te gaan geven aan oorlogsvoorbereiding. Over details is niet meer gesproken. Wat zijn concreet de behoeften? Waar wordt al dat belastinggeld precies aan uitgegeven? Dat moet nog worden uitgezocht. De winkel waar al het nieuwe wapentuig besteld gaat worden is al wel bekend. Die staat in de VS. Trump is een handelaar. Iedereen weet dat inmiddels, maar niemand schijnt dat bij de besluitvorming mee te willen wegen. Trump is de president van de VS en Nederland is een handelsland. Alles voor vriendschappelijke betrekkingen met onze belangrijkste handelspartner. Ook als het om wapens gaat. En dus leggen de zorg en andere nuttige publieke voorzieningen het loodje.

En zo marcheert Nederland ten oorlog. Onder aanvoering van het Koningshuis verleidt het leger steeds meer jongeren om mee te doen met de oorlogsvoorbereiding. Speciale lespakketten op scholen. Studiepunten voor het met goed gevolg afleggen van de hindernisbaan. De media en de openbare ruimte zijn vol van oproepen om het vaderland te dienen. Generaals verschijnen in praatprogramma's om de noodzaak van een zo breed mogelijke 'maatschappelijke weerbaarheid' te verdedigen. NAVO-baas Mark Rutte heeft er van begin af aan op gehamerd: we moeten ons mentaal voorbereiden op oorlog. En iedereen moet er aan geloven. Gijs Tuinman, staatssecretaris namens een naar uiterst rechts opgeschoven BBB, vindt dat defensie moet veranderen in een 'oorlogsorganisatie'. Er moet meer ruimte komen voor bijvoorbeeld kazernes, schietbanen en oefendorpen. Natuurgebieden -en zelfs boerenland!- moeten gebruikt kunnen worden door het leger. Nederland wordt gemilitariseerd.

Net als de VS. Trump heeft zijn strijdleus Make America Great Again niet alleen vertaald in binnenslands optreden van het leger tegen oppositionele groepen. Met groot militair vertoon rukt hij op naar zijn 'achtertuin', onder het mom van bestrijding van de drugshandel. Mexico wordt bedreigd. In de Caraïbische Zee ligt een vloot zwaar bewapende marineschepen, die ook onze 'overzeese gebiedsdelen' zomaar kan meeslepen in een gewelddadig conflict.
Hoe lang zullen we in Nederland en in Europa nog blijven opzien tegen de VS? Nederland is na de verkiezingen nog verder opgeschoven naar rechts. Bijna een derde van de Kamerzetels is nu in extreemrechtse handen. Geen van de middenpartijen heeft een teken gegeven dat men afstand neemt van het autoritaire, militaristische regime-Trump.

Voor de vrede zullen we daarom komend jaar een nieuwe 'rode lijn' moeten trekken.

Jos van Dijk

DIENSTWEIGERAAR

Hans Rooduijn, weigerde mobilisatie in 1939

Hans Rooduijn is op 2 mei 1915 in Utrecht geboren. Zijn vader overlijdt in 1927, als Hans twaalf jaar oud is. Dat grijpt hem zeer aan. Als het vaderloze gezin naar Rotterdam verhuist, komt Hans in contact met predikante Anne Zernike. Zij is pacifist, vegetariër en drankbestrijder. In Utrecht, waar Hans uiteindelijk een studie voor onderwijzer en later voor theoloog gaat volgen, wordt hij lid van de Nederlandsche Bond van Abstinent Studerenden. Hans is ook betrokken bij een beweging voor naturisme. En hij schrijft gedichten en korte verhalen.

Hans moet zich op de dag van de mobilisatie, 18 augustus 1939, melden in Leiden. Meteen bij de aankomst maakt hij duidelijk dat hij alle dienst weigert. De krijgsraad in Den Bosch veroordeelt hem tot 18 maanden cel. Hans beroept zich onder meer op de opvattingen van Kerk en Vrede-oprichter Gerrit Jan Heering. In hoger beroep wordt op 2 februari 1940 het vonnis bevestigd.

Begin oktober krijgt hij een dag huwelijksverlof: hij trouwt met Freddy van Schouwen de eerste van vier partners. Hans komt terecht in het gevangeniscomplex in Veenhuizen. De gedetineerde dienstweigeraars, 25 in getal, worden 'zwartpijpers' genoemd vanwege een zwarte bies op de linker broekspijp. Dienstweigeraars krijgen werk, zoals mattenvlechten. De Duitse inval in mei 1940 is spannend, omdat het complex Veenhuizen er vanuit de lucht als een kazerne uitziet; op de vier hoeken worden witte vlaggen opgehangen. De marechaussee trekt weg en alleen de cipiers blijven over. Dienstweigeraars – die toch niet in het Nederlandse leger wilden – worden door de Duitsers niet vrijgelaten. Hans bleef in Veenhuizen tot 28 februari 1941, precies 18 maanden na zijn dienstweigering.

In de oorlog is Hans onder meer betrokken bij de onderduik van Joodse kinderen. Na de oorlog had Hans Rooduijn een antiquariaat, D'Eendt, en een kunstgalerie, Le Canard. In 1959 wordt hij dramaturg bij toneelgroep Puck/Centrum. In 1963 koopt Hans voor een paar honderd gulden een primitieve woning in het Italiaanse bergdorpje Fanghetto. Hij gaat er uiteindelijk wonen. Later treft hem een hersenbloeding, die zijn spraakvermogen aantast. In april 1989 komt Rooduijn niet terug van een bergwandeling. Na ruim drie weken wordt zijn stoffelijk overschot gevonden op de oever van het riviertje Roya. Waarschijnlijk heeft Hans op de wandeling een beroerte gehad en is hij in het water gevallen. Hij wordt in Fanghetto begraven.

Dit portret is gebaseerd op het boek De Voorloper, Het gedurfde leven van mijn vader, dat journalist Tom Rooduijn in 2025 publiceerde.

Stan Meuwese

Gevangenen voor de vrede

Wereldwijd zitten op dit moment honderden dienstweigeraars gevangen vanwege hun dienstweigering. O.a. in Rusland, Oekraïne, Myanmar, Soedan, Eritrea en Colombia. De straffen lopen uiteen van enkele maanden tot praktisch levenslang. Concrete aantallen en namen zijn moeilijk te vinden. Negentien Europese landen kennen een vorm van dienstplicht, recentelijk ook in Kroatië.

Rusland – Volgens de site van de Russische mensenrechtenorganisatie Memorial zitten er in Rusland 305 mensen gevangen vanwege anti oorlogsactiviteiten. Enkele namen:
• Kharisov Ilnar Ilgizarovich werd tot 5 jaar veroordeeld omdat hij weigerde oorlog te voeren met Oekraïne. U kunt proberen te schrijven naar: SIZO-1, Republiek Tatarstan, Rusland.
• Skhorokhodov Yegor (officiële naam – Maltsev Igor Alexandrovich), zit een straf van 3,8 jaar uit voor het verbranden van een pop in militair uniform. Schrijf naar: 404103, regio Volgograd, Volzjski Alexandrova straat, huis 86, FKU IK-12 UFSIN Rusland.
• Zhilin Michail Aleksejevitsj werd in 2023 veroordeeld tot 6 jaar en 6 maanden gevangenisstraf wegens desertie. Schrijf naar: 664019, regio Irkoetsk, Irkoetsk, Pisareva straat, huis 13, FKU IK-3 GUFSIN Rusland. Brieven kunnen per gewone post worden verzonden.
Uit Rusland zijn sinds het begin van de oorlog naar schatting 250.000 dienstplichtigen gevlucht.

Oekraïne - Een rapport van de VN van dit najaar rapporteert mishandelingen van negen mobilisatie- of dienstweigeraars in Oekraïne. Ten minste 15 dienstweigeraars zitten op dit moment gevangen, waaronder
• Dmytro Zelinski is veroordeeld tot 3 jaar voor het weigeren van mobilisatie op grond van gewetensbezwaren. U kunt hem schrijven via een mail aan het Europese bureau voor gewetensbezwaarden, ebco@ebco-beoc.org
Tegen tenminste drie Oekraïners lopen strafzaken wegens dienstweigering. Vele honderdduizenden jongens van 18 jaar hebben niet voldaan aan de registratieplicht, en proberen op die manier onder de dienstplicht uit te komen. Volgens de internetkrant Ukraine Pravda zijn er tenminste 19.000 processen verbaal opgemaakt.

Belarus - Tientallen strafzaken tegen dienstweigeraars, jongens die de mobilisatie hebben ontdoken of mensen die hen hebben verborgen. De straffen lopen uiteen van geldboetes tot gevangenisstraf. Bekend zijn de zaken van
• Danuta Perednyam (22). Juli 2022 veroordeeld tot 6 jaar en 6 maanden. Zij riep op tot geweldloze protesten op straat als het Wit-Russische leger oorlog voert in Oekraïne. Detentiecentrum: IK-4, Antonoshkina St. 3, 246035 Minsk Belarus.

Enkele richtlijnen:
Stuur de kaart altijd in een envelop
Zet je eigen naam en adres op de envelop en kaart
Wees gezellig en creatief, stuur foto's en/of tekeningen.
Vertel de gevangene wat jij doet tegen oorlog/bewapening
Schrijf/stuur niet iets wat de gevangene in moeilijkheden kan brengen

• Iryna Abdukeryna (52). In december 2022 veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf. Zij probeerde de verplaatsing van Russisch militair materieel in Wit-Rusland met geweldloze middelen te voorkomen. Detentiecentrum: I K-4, Antonoshkina St. 3, 246035 Minsk, Belarus.
• Dzianis Urad (33) in mei 2021 veroordeeld tot 18 jaar gevangenisstraf. Urad verzette zich als militair tegen de gewelddadige acties van het Wit-Russische leger om vreedzame demonstranten in Wit-Rusland uiteen te drijven. Detentiecentrum: Gevangenis nr. 4, Krupskaya str. 99A, 212011 Mogilev, Belarus.

Litouwen - De situatie voor deserteurs en dienstweigeraars uit Belarus en Rusland die naar Litouwen of Finland zijn gevlucht blijft precair. Een Finse rechter bepaalde dit najaar dat de Russische dienstweigeraar * Daniil Mukhametov teruggestuurd mag worden naar Litouwen, waarna uitwijzing naar Rusland dreigt. Er loopt nu een procedure bij het Europese Hof.

Israël - Het Refusers Solidarity Network telt zo'n 350 bekende Israëlische dienstweigeraars, naast naar schatting zo'n 1.000 anonieme weigeraars. Vier weigeraars zitten vast of worden vastgezet: * Ella Keidar Greenberg, * Ayana Gertsmann, * Yona Roseman en * Yval Pelleg.
Weigeraars kunnen in principe eindeloos vaak worden opgepakt en berecht tot doorgaans een aantal weken of maanden. Hoeveel dienstweigeraars gevangen zitten is onbekend. Veel weigeraars zijn lid van het Mesarvot-netwerk. Brieven kun je mailen aan mesarvot.im@gmail.com

Jehova's getuigen - Met name in Eritrea en Singapore zitten meerdere Jehova's getuigen lange gevangenisstraffen uit wegens dienstweigering. In Eritrea is dat vaak zonder vorm van proces; straffen kunnen oplopen tot 20 jaar of meer. In Singapore straffen van 12 - 18 maanden. Zie jw.org In Rusland gaat het om 198 vervolgde Jehova's getuigen. Sinds 2017 zijn Jehova's getuigen in Rusland aangemerkt als lid van een extremistische organisatie.

Meer informatie over gewetensgevangenen in Europa, zie rapport van het EBCO, European Bureau Conscientious Objectors: tinyurl.com/vmebco
Overzicht dienstweigeraars wereldwijd: wri-irg.org

War Resisters' International

Opmerkelijke quote in Poolse krant

Zonder pacifisten rest onverschilligheid

Polen is één van de grootste voorstanders van een harde militaire lijn tegen Rusland. Opmerkelijk genoeg begon de Poolse krant Gazeta Wyborcza met een reeks artikelen over de vraag: "Is het vandaag de dag gepast om pacifist te zijn?" Hieronder een prikkelend reactie van de in Polen woonachtige Wim Cremers, in de jaren zeventig medeoprichter van de Vereniging Dienstweigeraars in Nederland.

Wim Cremers

De redactie van de Gazeta Wyborcza komt met een interessante bezwering bij de introductie van de serie artikelen: "Pacifisten blijven nodig, want zonder hen blijven alleen onverschilligen of militaristen over, en dat betekent ons einde."

Om een geweldloze uitweg te vinden voor de oorlog, benadrukte de grondlegger van de polemologie Bert Röling (1906-1985) een driedelig pad: 1. Zoek inzicht in de oorzaken van de oorlog. 2. Zoek inzicht in de middelen om die oorzaken te voorkomen. 3. Zoek bereidheid van de mensen om naar dat inzicht te leven.

OORZAKEN

Waarom heeft Poetin de lont in het kruitvat gestoken? Was het uit verontwaardiging voor het oprukken van de NATO, in strijd met de afspraken die bij het uiteenvallen van de Sovjetunie werden gemaakt? Gelooft Poetin zelf in zijn oproep om de Rusland-gezinde bevolking van Oekraïne 'te bevrijden van het neonazistische bewind' in Kiev? Of was er meer aan de hand?

Een half jaar na de Russische inval verscheen in de Gazeta Wyborcza een artikel van Andrzej Lubowski met de titel: "Poetin sloeg toe toen Oekraïne concessies voor lithium, titanium, kobalt, tantalium en goud te koop aanbood." Lubowski noemde verschillende redenen waarom Poetin Oekraïne aanviel: Om te voorkomen dat het buurland democratisch en welvarend zou worden en de Russen zouden gaan morren; om het Sovjetimperium te herstellen, of om ervoor te zorgen dat Oekraïne een basis voor de Russische industrie zou blijven. Maar als een bijkomende reden voor de Russische invasie noemde Lubowski de toegang tot de bodemschatten van Oekraïne. Het zou geen toeval zijn dat Rusland in 2014 de Krim annexeerde toen Westerse olieconcerns probeerden om concessies voor gaswinning in de Zwarte Zee te krijgen. In 2022 zouden

< Het bedrijf Tianqi haalt nu lithium uit Chinese mijn.
Foto: Tianqi

een Australisch en een Chinees concern concessies krijgen voor het winnen van lithium in Oekraïne.
Het lijkt erop dat de toegang tot bodemschatten een voorname reden was voor de Russische inval. Ondertussen stuurt Trump aan op een 'grondstoffendeal' en vrede met Rusland zonder Oekraïne daarbij te kennen. Grote kans dat de oorlog in dat scenario voortduurt, de Oekraïners willen hun land behouden en de EU blijft Oekraïne steunen omdat ze met een gedeeltelijke capitulatie van Oekraïne zelf gevaar denken te lopen. Maar voor de Verenigde Staten is voortzetting van de oorlog niet eens ongunstig. Zelf staan ze buiten de oorlog en ze hoeven geen legers op de been te brengen. Als buitenstaander kunnen de VS onbeperkt met de strijdende partijen zaken doen, en vooral veel wapens verkopen. De EU is een koopkrachtige klant en zelfs Rusland kan na een afgedwongen 'vrede' bij de VS terecht.

MIDDELEN

De strijd om toegang te krijgen tot de bodemschatten van Oekraïne is zo hevig, doordat delfstoffen die vroeger onbelangrijk waren, nu cruciaal zijn voor de energietransitie. Dat geldt vooral voor lithium, waarvan Oekraïne grote reserves lijkt te hebben en dat de belangrijkste component is van hoog efficiënte lichtgewicht accu's. Lithium is het nieuwe goud.
Wat dat betekent, is te zien op plaatsen waar plannen zijn voor lithiummijnen. Zo waren er protesten van de bevolking in het Ertsgebergte tegen de komst van zo'n mijn in het Duitse Zinnwald, waar meer dan 400.000 ton lithium is ontdekt. En ondanks jarenlange protesten van de bevolking kwamen Servië en de EU overeen om samen de grootste lithiummijn van Europa te ontwikkelen, goed voor 58.000 ton lithium per jaar, genoeg voor de productie van de accu's voor 1,1 miljoen elektrische auto's. Oekraïne heeft een lithiumreserve van ongeveer 500.000 ton, voldoende voor de productie van accu's voor ongeveer 20 miljoen elektrische auto's.
De omrekening van tonnen lithium naar een aantal elektrische auto's is veelzeggend. De autobranche wil haar toekomst verzekeren door in plaats van fossiel aangedreven auto's vooral elektrische auto's te produceren. Om hoeveel auto's gaat het dan? Eind 2023 reden er zo'n 256 miljoen auto's in de EU rond. Zouden die allemaal elektrisch zijn dan zouden er bijna 26 miljoen accusets moeten worden geproduceerd, alleen al voor de EU. Want de accu's gaan gemiddeld tien jaar mee. Daarvoor zou dus de hele voorraad lithium van Oekraïne binnen een jaar worden verbruikt.

Zou daarom oorlog moeten worden gevoerd? Zou de mensen in de wingebieden de grond onder hun voeten moeten worden weggegraven en vergiftigd? Zou het niet beter zijn om ervoor te zorgen dat er geen vraag naar deze delfstoffen meer is? Met een verbod op het verbruik van lithium en zeldzame mineralen verliezen deze hun strategisch belang en is er voor Rusland met de oorlog in Oekraïne weinig meer te winnen.

BEREIDHEID

Zowel in Oekraïne als in de EU zou een verbod op lithium en andere zeldzame aardmetalen natuurlijk op grote weerstand stuiten. Dat zou immers grote gevolgen hebben. Oekraïne zou beroofd worden van een belangrijke inkomstenbron en de productie van elektrische auto's zou grotendeels tot stilstand komen. Ook de ontwikkeling van elektronica, waaronder ook apparaten voor het winnen van groene energie, zou vele jaren worden teruggedraaid. Hoe kunnen we toch kunnen zorgen voor voldoende bereidheid voor dat verbod?

TAAK VOOR DE EU

De oorlog in Oekraïne is meedogenloos. Maar de EU heeft met de mogelijkheid om met een verbod op het gebruik van lithium en zeldzame metalen de sleutel voor de oplossing van die oorlog in handen. Immers nu de VS vasthouden aan fossiel, zijn de koopkrachtige landen van de EU de belangrijkste afzetmarkt voor elektrische voertuigen en apparaten om groene energie op te wekken.
Draagvlak voor een verbod kan worden verkregen door goede alternatieven te bieden. Zo zijn er talrijke soorten batterijen zonder lithium. In Delft is bijvoorbeeld de Battolyser ontwikkeld, een nikkel-ijzer accu die volledig gerecycleerd kan worden en die waterstof produceert zodra hij volledig is opgeladen.

Maar het beste alternatief voor de elektrische auto wordt natuurlijk bereikt met een totale verkeerstransitie. Als een dicht, geëlektrificeerd netwerk voor treinen, trams, metro´s en trolleybus-

Toegang tot bodemschatten een voorname reden voor de Russische inval

sen wordt aangelegd dat de hele Unie gelijkmatig dekt, kan het autoverkeer worden uitgefaseerd naarmate de bouw van dat netwerk vordert. Een heel groot deel van het wegvervoer is dan niet langer noodzakelijk. Bij de verkeerstransitie kan de omvang van het vervoer zodanig worden teruggebracht, dat alles met uitsluitend groene stroom kan functioneren. Uiteindelijk is er dan gratis vervoer voor iedereen.
Voor de aanleg van dat netwerk kunnen de middelen worden ingezet die voor het autoverkeer bestemd waren. De gigantische investeringen die daarvoor nodig zijn kunnen deels worden bekostigd uit het budget voor defensie, omdat de oorlogsdreiging afneemt.
Met het verdwijnen van de auto komen heel veel garages en parkeerplaatsen vrij voor woonruimte. En, als klap op de vuurpijl: met deze verkeerstransitie wordt de klimaatdoelstelling van Parijs gehaald, want het wegvervoer veroorzaakt bijna een kwart van de CO_2-uitstoot in de EU. Zo komt de vrede dichterbij als we stoppen met elektrisch rijden! Pacifisten aller landen: neem de trein! ■

Kamerdebat wapenexportbeleid: Israël en Oekraïne

Op 3 september vond het jaarlijkse Kamerdebat over het Nederlandse wapenexportbeleid plaats. Het overgrote deel van het debat spitste zich toe op export naar én import uit Israël. Van het beperkte aantal partijen dat deelnam aan het debat drongen GroenLinks-PvdA, Partij voor de Dieren, SP, DENK en D66 aan op meer maatregelen, zoals een expliciet wapenembargo en een stop op wapenaankopen uit Israël, die sinds oktober 2023 alleen maar zijn toegenomen. De regering wilde er echter niet aan, omdat het wel levering van 'middelen voor verdediging', zoals onderdelen voor de Iron Dome, wilde blijven toestaan en omdat het geen alternatieven zag voor sommige wapenaankopen bij Israëlische bedrijven.

Felle discussies in het Kamerdebat leverden geen nadere toezeggingen van minister Brekelmans, die wilde beleidsvrijheid op deze vlakken houden. In de maanden na het Kamerdebat volgden twee rechterlijke uitspraken die de regering deze vrijheid (weer) toekennen. De beslissing van de Hoge Raad in cassatie over de levering van F-35-onderdelen aan Israël veegde het eerdere verbod hierop van het Gerechtshof van tafel en legde de beslismacht hierover in handen van de regering, zij het met de toevoeging dat deze gehouden is hierbij aan het internationaal recht te toetsen. Een rechtszaak voor een breder verbod op wapenexport naar en -import uit Israël stuitte op dezelfde muur, bekend van eerdere rechtszaken over controversiële wapenexporten: rechters wilden zich niet branden aan het daadwerkelijk toepassen van het internationaal recht en lieten de regering nagenoeg vrij in de eigen interpretatie hiervan.

Naast Israël kwam ook Oekraïne aan bod in het Kamerdebat. Waar de meeste partijen zich uitspraken voor het regeringsbeleid van doorgaande wapenleveranties en voor het intensiveren van steun aan en samenwerking met de Oekraïense wapenindustrie, plaatste de SP kritische kanttekeningen 1) bij het feit dat Oekraïne niet gebonden is aan EU-wapenexportregels, maar wel wapens exporteert en een slechte reputatie op dat vlak heeft (door onder meer grootschalige leveringen aan de Myanmarese junta), en 2) over toenemend huiselijk geweld door de oorlogssituatie en de ruime beschikbaarheid van wapens. Brekelmans vond deze zorgen irrelevant en in ieder geval volstrekt ondergeschikt aan Nederlandse veiligheidsbelangen die gediend zouden worden met het leveren van wapens aan Oekraïne.

Brekelmans was ten tijde van het debat, kort na het vertrek van NSC uit de regering, naast minister van defensie ook tijdelijk minister van Buitenlandse Zaken en van Buitenlandse Handel, en zat formeel in die laatste hoedanigheid namens de regering aan tafel. Hij stelde zich echter meer als defensieminister op door voortdurend te wijzen op de vermeende belangen van de Nederlandse krijgsmacht en wapenindustrie, of het nu ging om wapenaankopen uit Israël, samenwerking met de Oekraïense wapenindustrie of het al dan niet hervatten van de levering van F-35-onderdelen aan Israël. ■

Radarsystemen naar Indonesië

Begin november heeft de regering aan de Tweede Kamer laten weten dat er een vergunning is afgegeven voor de export van radarsystemen voor korvetten naar Indonesië, ter waarde van ruim 100 miljoen euro. De systemen worden geleverd door Thales Nederland, dat de afgelopen jaren al enkele malen een vergunning voor soortgelijke grootschalige export naar Indonesië heeft gekregen. De redenering van de regering om de vergunning toe te kennen volgt ook het bekende gedragspatroon van eerdere keren: (toenemende) regionale maritieme spanningen en binnenlandse mensenrechtenschendingen worden weggewuifd.

Ondertussen waarschuwen mensenrechtenorganisaties voor de verslechterende situatie in Indonesië: toenemend geweld, forse repressie tegen protesten, inperking van civiele vrijheden en talloze mensenrechtenschendingen. In West-Papoea blijft het regeringsleger moorden en martelen. De invloed van de krijgsmacht op het landsbestuur neemt daarnaast steeds verder toe, onder meer door recente wetswijzigingen die de binnenlandse macht van het leger vergroten.

Volgens de Nederlandse regering zijn deze ontwikkelingen echter niet relevant voor deze en soortgelijke leveringen aan de Indonesische marine, omdat die wapens hierin geen rol zouden spelen. Deze afwimpeling miskent gedocumenteerde, eerdere betrokkenheid van de marine bij binnenlandse onderdrukking, door middel van onder meer troepentransporten en kustbeschietingen. Het wederom toestaan van een grootschalige wapenlevering aan Indonesië legitimeert en versterkt bovendien hoe dan ook het toenemend autoritaire bewind van president Prabowo en de positie van de krijgsmacht hierbinnen. ■

Zonder leger kan het ook

Het wonder van Costa Rica

Half juni, twee weken voor zijn dood, belde de Leidse natuurkundige Frans Willem Saris met Vredesmagazine redacteur Willem de Haan om hem te feliciteren met zijn boek Vrede als daad. Saris vertelde dat hij zo beroerd werd van de oorlogszuchtige tijd waarin wij leven, dat hij afgelopen winter had besloten om met zijn partner te overwinteren in het enige land ter wereld zonder een leger: Costa Rica. Bijgaand verhaal bood hij ter plaatsing aan. Saris overleed onverwacht op 29 juni 2025.

Frans Willem Saris

De politie is onderdeel van het stadsbeeld in San José, Costa Rica.
Foto: Matthew Warner

"Wie vrede wil, bereidt zich voor op oorlog." Ons defensiebudget is verhoogd tot de NAVO norm van 5 %. Ten koste van onderwijs en ontwikkelingssamenwerking. We leveren F16's aan Oekraïne en F35 onderdelen aan Israël. Ons leger oefent aan de grens met Rusland, in de Baltische staten en in Finland. De overheid laat weten wat er in het noodpakket moet zitten als de oorlog uitbreekt: een radio op batterij, een zaklamp, een eerste-hulp kit, een noodrantsoen met flessen water en houdbaar eten. Ik kon er niet meer tegen. Wij besloten te vertrekken naar het land zonder leger, het Midden-Amerikaanse Costa Rica.
In Grecia in de centrale vallei ten westen van de hoofdstad San José vonden we een appartement om te overwinteren. Weliswaar in een gated community maar in weelderig groen met een prachtig zwembad, fitnesscentrum en tennisbanen. Van hieruit willen we Costa Rica verkennen en leren hoe het de Tico's lukt, in tegenstelling tot de andere Centraal-Amerikaanse landen, al vijfenzeventig jaar gevrijwaard te blijven van geweldsuitbarstingen.

DON PEPE

Het was generaal José Figueres Ferrer, die na het winnen van een bloedige burgeroorlog het leger van Costa Rica op 1 december 1948 afschafte. Het geld dat vrijkwam werd uitgegeven aan onderwijs, veiligheid en cultuur. Het Cuartel Bellavista, een voormalige kazerne, werd omgevormd tot het Nationaal Museum van Costa Rica. Dat museum toont de geschiedenis en de cultuur van het land. De grootste zaal is ingeruimd voor een prachtige collectie opgegraven beelden van de oorspronkelijke bevolking. De gewelddadige Spaanse invasie, de slavernij, de plantages, het komt allemaal uitgebreid aan de orde. Hoogtepunt is de speciale expositie over de beslissing van 'Don Pepe' om vrede te garanderen door het leger af te schaffen.

SEGURIDAD

Toch is veiligheid een issue in dit land. Als wij willen wandelen in de heuvels achter ons appartement in het condominium moeten we de bewaker bellen om het hek te openen. Hij draagt een kogelvrij vest met in grote vette letters Seguridad, en aan zijn riem een walkie talkie, handboeien en een pistool. Als we geld uit de muur halen blijkt de bank bewaakt door net zulke Seguridads in kogelvrij vest, met een walkie talkie, handboeien en een pistool. Tegenwoordig zijn er in de musea in Nederland naast suppoosten, ook van die maffioso's met zo'n V op hun rever. Het Nationaal Museum van Costa Rica maakt het nog bonter. Daar lopen naast suppoosten ook Seguridads in kogelvrijvest met een walkie talkie, handboeien en een pistool.
Generaal Figueres had het leger vooral afgeschaft om zijn tegenstanders te beletten een nieuwe burgeroorlog te beginnen. Maar in 1948 heersten militaire dictators in beide buurlanden, Panama in het zuiden en Nicaragua ten noorden. Wat kon Figueres uitrichten als Costa Rica aangevallen werd door een buitenlandse mogendheid? Dat is tweemaal gebeurd en beide keren wist hij de vrede te bewaren. Maar hoe?

CALDERON

Ex-president Calderon vluchtte naar Nicaragua toen hij door Figueres was verslagen. In de week na de dramati-

Frans Willem Saris

Saris studeerde natuurkunde in Amsterdam en promoveerde in 1971 in Leiden bij Kistemaker op röntgenstraling. In 1996 trad Saris aan als directievoorzitter van het ECN (Energieonderzoek Centrum Nederland) in Petten. Dat hield zich naast kernenergie bezig met wind- en zonne-energie. Problemen met de veiligheidscultuur rond het gebruik van de kernreactor brachten hem ertoe op te stappen. Met kernenergie had Saris niets. Overbodig, vond hij, en duurder dan olie en gas, zon of wind. „Waarom zegt de overheid niet: voordat jullie nieuwe kerncentrales bouwen eerst het afvalprobleem oplossen?" Saris beschikte over een trefzekere pen en met zijn redacteurschap van De Gids, columns in NRC Handelsblad en het Financieel Dagblad. De laatste jaren deed Saris vooral van zich spreken op het gebied van duurzaamheid. Met kunstenares Ursula Neubauer publiceerde hij boeken over de Surinaamse marrons en het natuur- en woestijnleven in Centraal-Namibië. Frans Willem Saris was een overtuigd pacifist.

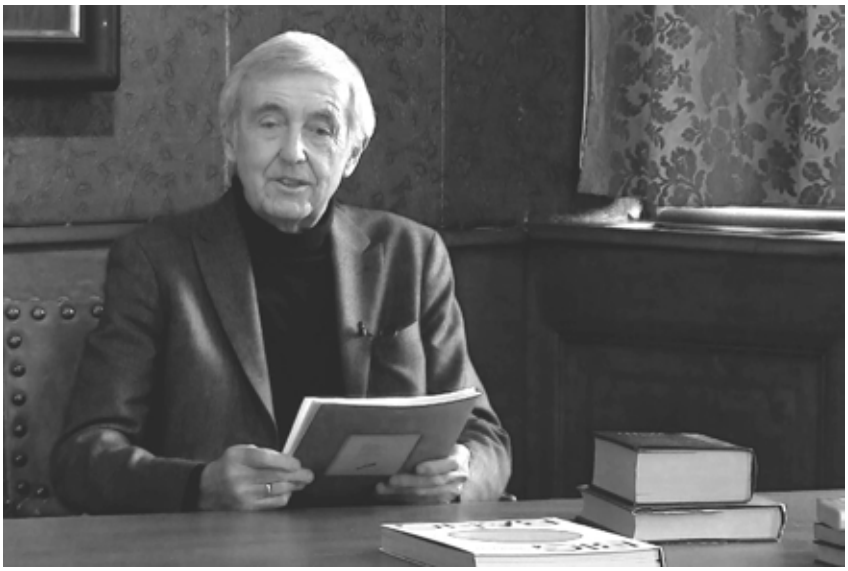

Frans Saris *https://vimeo.com/661467166*

sche demilitarisatie van 1 april 1948 trok Calderon met een leger van driehonderd man het noorden van Costa Rica binnen. Daarbij gesteund door dictator Somoza van Nicaragua. Het had voor de hand gelegen als Figueres het leger weer op de been zou hebben gebracht. Dat deed hij niet, integendeel, hij deed een beroep op de internationale gemeenschap. Costa Rica was immers een van de ondertekenaars van het Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance (ook bekend als het Pact van Rio). Volgens Artikel 6 van dit internationaal verdrag zijn de ondertekenaars wettelijk gebonden elkaar te verdedigen als een lid van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) aangevallen wordt. Een dag na de invasie riep Costa Rica de OAS op de situatie te onderzoeken. Die concludeerde dat de invasie onwettig was en gelaste Somoza van Nicaragua om Calderons troepen uit Costa Rica terug te trekken. Hetgeen gebeurde. Er wordt wel gesuggereerd dat Figueres heel goed wist dat de troepen van Nicaragua veel te sterk waren en Costa Rica in geval van een invasie geen schijn van kans zou hebben. Daarom zou Figueres besloten hebben tot demilitarisatie om aldus een beroep te kunnen doen op de internationale gemeenschap. Die kon niet anders dan Nicaragua tot de orde roepen.
Maar Calderon gaf niet zomaar op. Zeven jaar later, in 1955, probeerde hij weer een invasie van Costa Rica. Ditmaal met vliegtuigen die de hoofdstad San José bombardeerden. Figueres, inmiddels wettelijk gekozen tot president, deed wederom een beroep op de OAS. Somoza van zijn kant gaf niet op. Hij had het jaar daarvoor de CIA toegestaan vanuit vliegvelden in Nicaragua een coup tegen Guatemala te orkestreren. Nu vroeg hij de CIA hetzelfde te doen tegen Costa Rica. Maar de OAS concludeerde dat Costa Rica het slachtoffer was van een onwettige invasie. En Washington kon niet anders dan het enige democratische land in Midden-Amerika met rust laten.

ERASMUS

Costa Rica blijft tot op de dag van vandaag het enige land ter wereld zonder leger. Midden in de Koude Oorlog kreeg Oscar Arias, de 43ste president van Costa Rica, de Nobel Peace Prize 1987. De enige Nobelprijs ooit voor een Costa Ricaan, "for his work for lasting peace in Central America". Bij de Nobel Ceremonie in Oslo zei Arias: "Vrede bestaat voor een groot deel uit het feit dat je er met heel je ziel naar verlangt. De inwoners van mijn kleine land, Costa Rica, hebben deze woorden van Erasmus gerealiseerd. Mijn verlangen is een ongewapend volk, wier kinderen nog nooit een gevechtsvliegtuig, een tank of een oorlogsschip hebben gezien. Een van mijn gasten bij deze onderscheiding, hier vandaag bij ons, is José Figueres Ferrer, de man met de visie om de strijdkrachten van mijn land in 1948 af te schaffen en zo onze geschiedenis een nieuwe koers te geven."
Sindsdien reist Arias stad en land af. Net als alle Nobelprijswinnaars wordt hij overal uitgenodigd om lezingen te geven. Hij herinnert ons aan de morele plicht geen wapens te verkopen, omdat ze uiteindelijk altijd terechtkomen bij ondemocratische dictators die mensenrechten aan hun laars lappen. Voor een fractie van het geld dat de wereld aan wapens besteedt kunnen alle ongeletterden in de wereld onderwezen kunnen worden, alle hongerigen gevoed, alle dorstigen gelaafd, alle zieken verpleegd, en alle daklozen gehuisvest. Dat is de weg, zegt Aria, naar een humane vrede. Nu vraagt onze nieuwe secretaris-generaal van de NAVO om meer geld, nota bene uit onze sociale voorzieningen, "om onze wijze van leven veilig te stellen." Hoe verzint ie het: een koude oorlog ten koste van sociale zaken. Kunnen wij, die met heel onze ziel naar vrede verlangen, niet beter naar Erasmus in Costa Rica luisteren en ons NAVO geld aan de ontwikkelingslanden geven ter verbetering van hun sociale voorzieningen? ■

Movies that Matter in de fout

Wendela de Vries

De NPO zond eind oktober de film Facing War uit, over voormalig NAVO-chef Jens Stoltenberg, die NAVO-leden overhaalt om Oekraïne te bewapenen en militaire uitgaven te verhogen. De film is een lofzang op het diplomatieke talent van Stoltenberg, maar stelt het doel waarvoor hij zich inspant niet ter discussie. Oorlog is in deze film de enige optie. Facing War wordt verspreid door Movies that Matter.

De film is een schoolvoorbeeld van oorlogspropaganda. Duidelijke propagandaprincipes zijn te herkennen: de vijand wil oorlog, wij niet; de vijand begaat misdaden, wij maken slechts fouten; de leider van de tegenstander is intens slecht, wij verdedigen een rechtvaardige, universele zaak; en wie onze visie ter discussie stelt steunt de vijand. En als Stoltenberg zegt dat "het einde zoek is als landen zomaar andere landen binnenvallen", vragen de filmmakers niet: "Waar was u toen twee NAVO-landen Irak binnenvielen en toen de NAVO Libië bombardeerde?" Het is een raadsel waarom deze film wordt verspreid door Movies that Matter, dat naar eigen zeggen 'de blik op mensenrechten wil verruimen' en 'de dialoog over een rechtvaardige wereld wil stimuleren'. Het kritisch denken wordt in deze film allesbehalve uitgedaagd.

Dieptepunt is de houding van Stoltenberg rond de NAVO-toetreding van Zweden. De Turkse president Erdogan blokkeerde die toetreding in eerste instantie omdat Zweden ruimte bood aan organisaties van gevluchte Koerden. Nadat de rechtse Zweedse regering repressieve maatregelen tegen Koerden invoerde, waaronder het opheffen van bankrekeningen van Koerdische hulporganisaties, ging Erdogan om. Stoltenberg zegt in de film ongeveer dat "Zweden ook wel erg zwakke terrorismewetten had." Dat Stoltenberg mensenrechten wil ondergraven om de NAVO te versterken had bij Movies that Matter echt alarmbellen moeten laten afgaan.

Ditzelfde Movies that Matter wilde – mede onder druk van de Oekraïense ambassade – de film Russians at War niet vertonen, omdat die Russische propaganda zou zijn. Die film toont ontredderde Russische soldaten, die eigenlijk vooral naar huis willen. Dat is kennelijk niet het beeld dat wij horen te hebben. Propaganda-regel nummer 1: de Vijand is Slecht en Wij zijn Goed. Movies that Matter houdt het propagandabeeld volgzaam in stand. ■

STEUN VOOR PALESTINE ACTION

In november zijn tien Nederlandse activisten van Extinction Rebellion in Engeland in actie gekomen tegen genocide en in steun voor Palestine Action, de vreedzame burgerbeweging die in juli van dit jaar in Engeland als een terreurorganisatie werd aangemerkt en verboden.

In Oxford, Londen en Birmingham zaten de Nederlandse rebellen tussen Engelse demonstranten. De politie heeft alle acties beëindigd, door iedereen te arresteren die een bord met steun voor Palestine Action in de handen had. Arrestanten lopen het risico veroordeeld te worden tot een gevangenisstraf van maximaal 14 jaar.
De reeks sit-ins zijn georganiseerd door Defend Our Juries, rondom de start van de zaak aan het Hooggerechtshof, aangespannen door de mede-oprichter van Palestine Action, Huda Ammori. Met deze zaak vecht zij de wettigheid van de "proscription" van deze direct-action beweging aan.

Tekst: Tessa Halm Foto's: Extinction Rebellion

i oppose
GENOCIDE
i support
PALESTINE
ACTION
I OPPOSE
GENOCIDE
I SUPPORT
I OPPOSE
GENOCIDE
I SUPPORT
I OPPOSE
GENOCIDE
I SUPPORT

Vredesbeweging moet professioneler

Leer de Logica van de Vrede

Lviv, maart 2014. Protest tegen Poetin gedurende Maidanopstand. Lviv, maart 2014. *Foto: Dolph Kessler*

De vredesbewegingen van dit moment zijn te weinig relevant. Ze werken veelal lokaal en vertonen weinig samenhang. Daarom is het tijd voor internationaliseren en professionaliseren vindt auteur en fotograaf Dolph Kessler. Hieronder werkt hij zijn ideeën uit.

Dolph Kessler

Als fotograaf bracht ik in 2014 het fotoboek 'Lviv, stad van paradoxen' uit (tezamen met journalist Michiel Driebergen). In die periode ontstond mijn betrokkenheid bij Oekraïne.
Na de inval van Poetin in 2022 was ik, zoals de meeste mensen, geschokt door wat ik zag en wat ik las. Maar ik was ook boos dat het zo ver was gekomen, en had steeds gedachten als: 'Dit had nooit mogen gebeuren, deze oorlog was helemaal niet nodig.' En ook: 'Hoe kan het dat de zo voor de hand liggende oplossing van een militair neutraal Oekraïne gemist is.
Ik ging mij daarom verdiepen in vraagstukken van oorlog en vrede. Dat resulteerde vorig jaar in een boek met de titel 'Oorlog of vrede, willen winnen of gelijkspel' met als ondertitel 'Op vrede gerichte preventieve dialoog; een verkenning van de derde weg tussen Pacifisme en Von Clausewitz'.
De massieve bewapening en het vijanddenken maken dat we inmiddels een steeds groter risico lopen om in een steeds verdergaande geopolitieke nachtmerrie terecht te komen. Het is daarom nodig dat de vredesbeweging aan kracht wint door veel sterker te internationaliseren en te professionaliseren. Daarover schreef ik in oktober jl. opnieuw een boek met als titel: 'Strategieën en ideeën voor een internationale vredesbeweging met impact'. De ondertitel luidt: 'Urgentie vraagt actie en visionair denken'

TWEE BEGRIPPEN

In deze publicatie heb ik mijn eerdere keuze voor op vrede gerichte preventieve dialoog ingewisseld voor een in mijn ogen relevanter begrippenpaar; namelijk dat van de logica van vrede en de logica van oorlog (Friedrich Glasl). Het volgen van de logica van oorlog is de gangbare werkwijze sinds mensenheugenis. Je moet sterker zijn dan je op-

ponenten, bewapenen dus. Grieken en Romeinen beschreven de logica van de oorlog tot in de perfectie. In comics en films zorgen superhelden met geweld voor recht en orde. We weten niet beter. De logica van vrede is een totaal andere weg dan de keuze voor bewapening en de vrijwel altijd daaruit voortkomende escalatie. De logica van de vrede is kiezen voor overleg, luisteren, compromissen sluiten, soms neutraliteit inbrengen als strategie (de tijd zijn werk laten doen), en accepteren dat de ander 'anders' is.
De logica van vrede vraagt om een paradigmaverschuiving. Het zal waarschijnlijk generaties vergen om de geest te demilitariseren en dialoog als eerste keuze bij geopolitieke conflicten te gebruiken. Om dat proces te versnellen is een gezamenlijk gedragen internationale strategie van de vredesbeweging onmisbaar.

ZES PIJLERS

Voor een vredesbeweging met impact beschrijf ik in mijn recente boek zes pijlers, omdat het mij goed lijkt dat al die kleine en grote vredesbewegingen ook een gemeenschappelijk verhaal hebben dat gecommuniceerd kan worden.
Waar zijn we het eigenlijk met elkaar over eens? Wat hebben we te melden? Als iedereen ongeveer hetzelfde zegt, naast haar eigen specifieke geluid, is er meer impact; dan wordt er eerder naar je geluisterd. Hier komen deze pijlers; uiteraard bedoeld als aanzet voor een discussie.
Pijler 1: Besef van de urgentie. Het lijkt een dooddoener maar het is het niet. Er komen zoveel ingrijpende veranderingen op de mensheid af dat we wel met elkaar zullen moeten samenwerken. Doorgaan met de huidige ramkoers loopt een keer helemaal fout af.
Pijler 2: De tweede pijler is gericht op de Verenigde Naties, het enige internationale orgaan waarin alle landen van de wereld verenigd zijn dat in 1945 met het VN-Handvest een belangrijke stap voorwaarts zette door het recht van de sterkste aan banden te leggen. Helaas is deze poging mislukt. Het is aan de vredesbeweging dat weer op de agenda te krijgen door de logica van de oorlog te vervangen door de logica van de vrede; een lange termijn project ten dienste van de mensheid, maar de moeite waard om onverminderd aan te werken.
Pijler 3: Dit zijn aanvullende gedragsregels. Hoe moet je een geopolitiek conflict aangaan. Wat moet je houding zijn, waar moet je op letten. Ik formuleerde er tien, waaronder: wat niet wil dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet; de 'golden rule' die in de meeste religies en filosofische stromingen benoemd wordt.
Pijler 4: De kennis over vrede (polemologie). Vrede is een vorm van politiek vakmanschap die structureel onderbelicht is gebleven. De grote paradox is dat de mensheid haar militaire kennis eeuwenlang heeft verfijnd, maar de kennis hoe vrede te behouden en te bereiken slechts sporadisch heeft gesystematiseerd. Dat moet veranderen en de vredesbeweging kan daar één van de voortrekkers in zijn.
Pijler 5: Deze gaat over de vredesbeweging zelf die op vele manieren effectiever kan zijn.
Bijvoorbeeld door meer proactief te worden door ook potentiële conflicten (neem het conflict China - VS) aandacht te geven.
Pijler 6: De internationalisering van de vredesbeweging.

UNITED-4-PEACE

Mijn referentiekader is de milieuorganisatie Greenpeace die het gepresteerd heeft tot een wereldmerk uit te groeien met een jaarbudget van vele honderden miljoenen euro's, verkregen op basis van donaties en legaten van miljoenen mensen.
United-4-Peace is een concept idee hoe een soortgelijke organisatie, maar nu op het gebied van oorlog en vrede, in het leven geroepen zou kunnen worden.
We dienen verder vooruit te kijken dan de lopende conflicten in Oekraïne en Gaza. Nodig is wereldwijd verzet tegen escalatiepolitiek en vijanddenken.
Verzet, niet uit idealisme, maar uit pure noodzaak. Zonder een fundamenteel anders georganiseerde wereldorde gaat het een keer helemaal mis.
De kern van United-4-peace is een gezond internationaal 'vredesbedrijf' dat op eigen benen kan staan (zoals Greenpeace), met als het lukt miljoenen donaties en duizenden legaten per jaar.
Voor de noodzakelijke aanloopfinanciering moeten we een beroep doen op de allerrijksten in deze wereld. Er zijn ongeveer 8000 mensen (ruwe schatting) met meer dan 500 miljoen dollar aan vermogen. Het moet toch wel heel vreemd zijn als daar niet een paar mensen tussen zitten die een krachtige vredesbeweging willen helpen opbouwen (net zoals filantroop Andrew Carnegie in de tijd van Bertha von Suttner).

MOMENTUM

Misschien afwijkend van wat gangbaar is zou ik niet van onderop beginnen, maar met een dijk van een pamflet, met een pracht van een (internationale) directie, met een ijzersterk verhaal, met toonaangevende ambassadeurs, met een doortimmerd ondernemingsplan,

"Verzet tegen escalatiepolitiek en vijanddenken"

om dit nieuwe 'logic of peace' merk in één keer in de markt zetten. Het moet een hele brede beweging worden waar zo veel mogelijk mensen zich comfortabel bij voelen.
Als concept klopt dit idee volgens mij redelijk goed; het hangt van de mensen af die er mee bezig gaan of het zal lukken. Het momentum, in de vorm van urgentie, om een keer iets nieuws te gaan doen is er. Dit keer niet om de machthebbers aan te spreken (zoals in 1899) maar gericht op grote delen van de wereldbevolking om zich actief te verzetten tegen de logica van de oorlog. ■

Het boek 'Strategieën en ideeën voor een internationale vredesbeweging met impact' is te koop voor 7,50 (inclusief bijdrage in de verzendkosten)
Stuur een email naar
info@dolphkessler.nl
En ken je mensen met een passie voor vrede en internationale ervaring laat mij dat weten.
Ik zoek 'bondgenoten' om dit idee kritisch te bevragen en verder uit te werken.

Achter het nieuws: wat is waar?

Dagelijks krijgen we heel veel ideologische propaganda over ons heen. Kreeg die leuke mooie vrouw uit Venezuela de Nobelprijs voor de Vrede voor haar democratische strijd? Of is zij een pion van Trump die uit is op regime change en de aardolie in Venezuela? Aafke Steenhuis voelt vervreemding bij het wereldnieuws.

Aafke Steenhuis

Met enige afstand, maar heel betrokken, volg ik het internationale nieuws. Ik vraag me af: vanuit welk perspectief en belang worden artikelen en documentaires gepresenteerd? Om een beter beeld te krijgen, bekijk ik de ontwikkelingen in de wereld vanuit verschillende gezichtspunten, taalgebieden en landen. Wat gebeurt er, en waarom? Ingrijpende gebeurtenissen worden door regeringen vaak gebruikt om mensen bang te maken, ze tegen elkaar op te zetten, om ze in te laten stemmen met militarisering, en ze te indoctrineren dat zij aan de goede kant staan, tegenover gevaarlijke vijanden. Daarbij wordt er gelogen en gemanipuleerd bij het leven. Twee voorbeelden.

CORONA

Toen de corona-epidemie vanaf eind 2019 uitbrak, was de eerste reactie dat het virus afkomstig was van een smerige markt met levende dieren in de Chinese stad Wuhan. Zie je wel, in China nemen ze het niet zo nauw met de hygiëne. En mensenlevens tellen daar niet zo, was de teneur. Via vleermuizen was het virus op andere dieren overgegaan en vervolgens op mensen, was het verhaal. Later werd gezegd dat het virus ontsnapt was uit het instituut voor virologie in Wuhan. Een onderzoeker daar had voor het gevaarlijke virus gewaarschuwd, er was niet naar hem geluisterd, hij ging dood. Uiteindelijk stierven er zo'n twintig miljoen mensen in de hele wereld.

Maar nog weer later bleek, dat dit laboratorium in Wuhan dat onderzoek doet naar virussen bij vleermuizen, mede gesubsidieerd werd door de Verenigde Staten. He? Werken die landen op medisch en biologisch gebied nauw samen? De Amerikaanse econoom Jeffrey Sachs, die in de Verenigde Staten een onderzoek leidde naar de herkomst en de verspreiding van het corona-virus, zei in een interview in mei 2025 dat hij er vrijwel zeker van was dat het virus in de Verenigde Staten in een laboratorium in de universiteit van Noord Carolina was ontwikkeld, dat het voor verder testonderzoek naar het laboratorium in Wuhan was gestuurd, en dat het daar ontsnapt was. "De wereld wordt geregeerd door stupiditeit," aldus Jeffrey Sachs. Verschillende virologen betwisten zijn visie.

NORTHSTREAM

Toen in september 2022 de Nordstream-gasleidingen tussen Rusland en Duitsland werden opgeblazen, werd ik meteen hevig ongerust. Het was niet zomaar een explosie, maar het was een aanval op belangrijke energie-infrastructuur in Europa. Het zou betekenen dat de Europese landen afgesneden zouden worden van het goedkope Russische gas, dat men dure LNG-energie via schepen uit de Verenigde Staten zou gaan betrekken, dat de prijs van energie in onze landen sterk zou stijgen, dat er meer armoede en ontevredenheid zouden komen, dat het fascisme zou toenemen.

In eerste instantie werd gezegd dat Rusland de pijpleiding had opgeblazen. President Biden van de VS beweerde het, president Zelenski van Oekraïne zei het, en na hen volgden veel media met dezelfde boodschap. Rusland was in februari 2022 Oekraïne binnengevallen, dus Rusland was sowieso de kwaaie pier.

De oude Amerikaanse journalist Seymour Hersch schreef in februari 2023 een artikel, op grond van informatie van een veiligheidsman, dat de Amerikanen de explosie zelf op touw hadden gezet. Biden zelf had erop gezinspeeld toen hij zei dat de Verenigde Staten hoe dan ook zouden voorkomen dat de gaspijp in gebruik zou worden genomen, en zowel de Amerikaanse politica Victoria Nuland en de Poolse politicus Radek Sikorski bedankten de Amerikaanse regering voor hun actie. De Engelse premier Liz Truss schreef de Amerikaanse regering meteen na de explosie: "Well done!" ofwel: goed gedaan!

Daarna was het een tijdje stil. Toen kwam in de loop van 2023 het verhaal over het jachtje Andromeda in omloop. Het jacht van vijftien meter lang voer in de tijd rond de explosie langs verschillende havens aan de Oostzee – dus het hield zich niet onopgemerkt, het werd zelfs gefotografeerd door mensen die het zagen varen. Aan boord waren

Diepzeeduiker van GSG 9 (Duits anti- terrorisme elite corps). *Foto: GSG9*

zeven mensen; Oekraïense duikers en bemanningsleden, zo bleek later, die in opdracht van een hoge Oekraïense militair zouden hebben gehandeld. De duikers zouden de explosieven op de pijpleiding hebben aangebracht.

COVER UP?

Dit is een cover up, een maskering van wat er in werkelijkheid heeft plaatsgevonden, was mijn eerste reactie. Hoe kunnen duikers op die plek, waar de Oostzee zo'n 80 meter diep is, zonder beschermende apparatuur zo diep afdalen? De Nordstream-gasbuizen zijn heel zwaar, van staal met een betonnen omhulsel, er is veel kracht en dynamiet voor nodig om ze te laten springen, hoe kun je apparatuur en explosieven op een rank en wiebelend zeiljachtje vervoeren?

In de zomer van 2025 werden twee Oekraïners van het jachtje in Italië en Polen gearresteerd. Gaat een cover up zo ver dat er ook echte arrestaties volgen? Vroeg ik me af. Eigenaardig is dat de andere zeilers, van wie de namen bekend zijn, niet aangehouden werden. Onder Scandinavische en Duitse onderzoekers van de explosie bleek scepsis over het Andromeda-verhaal.

Een bevriende geoloog, Jan Smid, vertelde me, dat het in principe mogelijk is voor zeer geoefende duikers om 80 meter onder de zeeoppervlakte te komen. Ook bestaat er springstof, zoals semtex, die in kleine hoeveelheden enorme explosies teweeg kan brengen. Dus het Andromeda-verhaal is niet helemaal sprookjesachtig. Maar de resten van springstof die aangetroffen werden, waren niet van semtex, maar van zware explosieven.

De Zweedse emeritus hoogleraar veiligheidsvraagstukken Ola Tunander, die jarenlang werkte bij het Noorse Instituut voor Vredesonderzoek PRIO, deed uitgebreid onderzoek naar de explosie. Hij komt tot de conclusie, net als Seymour Hersh, dat de explosieven zijn aangebracht door een Amerikaans marineschip, tijdens NATO-oefeningen in de Baltische Zee in juni 2022.

Uiteindelijk stierven er zo'n twintig miljoen mensen in de hele wereld

Ik blijf kritisch het nieuws volgen en me afvragen: wat zit erachter? Vaak is het moeilijk om te achterhalen hoe dingen precies zitten. Soms gaan er jaren, of zelfs tientallen jaren overheen voor je enigszins te weten komt wat er is gebeurd. Alsof het niet de bedoeling is dat wij daarachter komen. ■

LEZER De leugen van de NAVO-uitgaven

Recentelijk zijn de SIPRI cijfers over de wereld van defensie-uitgaven 2024 bekend geworden. Dat de VS 37% (997 miljard dollar) hiervan voor hun rekening namen zal niet verbazen. De cijfers voor China en Rusland zijn respectievelijk 12% (314 miljard) en 5,5% (149 miljard), samen minder dan de helft van het VS-aandeel. De overige NAVO-lidstaten gaven samen 508,8 miljard uit, aanmerkelijk meer dan China en Rusland samen, en samen met de big spenders Oekraïne, Israël, Japan, Australië, Zuid-Korea en Taiwan (zonder VS) op een Westers aandeel van 28%, ruim een kwart van het totaal. Er is dus, met en zonder VS, een aanzienlijk kwantitatief overwicht van het Westen op China en Rusland. Inclusief de VS geeft het Westen 65% van de defensie-uitgaven uit. De rest van de wereld geeft slechts 35% uit, waarvan China en Rusland samen de helft (17,5%) voor hun rekening nemen. De noodzaak van een verdere verhoging van de Westerse defensie-uitgaven kan dus ernstig betwijfeld worden.

Het feit dat China slechts 12% van het totaal voor haar rekening neemt zou zelfs in haar voordeel kunnen zijn. Het biedt immers veel meer ruimte om in economie en technologie te investeren, waardoor China binnen korte tijd de kwantitatieve achterstand op het Westen kwalitatief kan inhalen. China is nu al de belangrijkste en meest innovatieve producent van drones. Door met de NAVO-norm van 5% BBP zo buitensporig op kwantiteit in te zetten, loopt het Westen feitelijk grote kans in kwalitatief-innovatief opzicht achter te raken.

Han Oud

De organisaties van het Vredesmagazine

VD AMOK
A: Lauwerecht 55,
3515 GN Utrecht
T: 06 141 277 79
vdamok.nl
info@vdamok.nl x: @keesamok
NL28 INGB 0005 5676 07 t.n.v. VD AMOK

HAAGS VREDESPLATFORM
haagsvredesplatform.nl
jan.bervoets@outlook.com

VREDESBEWEGING PAIS
T: 015 785 01 37
www.vredesbeweging.nl
info@vredesbeweging.nl
x:@vredesbeweging
NL84 TRIO 0212 1150 22

STOP DE WAPENWEDLOOP
'Samenwerkingsverband' vanuit massabeweging tegen neutronenbom en kruisraketten.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD
www.humanistischvredesberaad.nl

Prijsverhoging
Met ingang van deze jaargang wordt Vredesmagazine duurder. Een abonnement (4 nummers) wordt 16 euro per jaar; naar het buitenland 24 euro
Een los nummer kost 4 euro.
De gestegen papier-, druk-, en verzendkosten nopen ons hiertoe. Gelukkig is het overige vrijwilligerswerk.

VredesMedia zoekt tweede penningmeester
De vereniging VredesMedia, uitgever van VredesMagazine en actief op internet met VredesNieuws en De VredesSite, zoekt een tweede penningmeester, die de huidige penningmeester over ca. 2 jaar zal opvolgen.
In die 2 jaar zal de voornaamste taak van de tweede penningmeester zijn, het vernieuwen van de administratieve systemen en procedures.
We zoeken dus iemand die onze systemen voor boekhouding, abonnementenadministratie, betalingsverwerking en financiële verslaglegging kan moderniseren; de invoering van de vernieuwingen kan verzorgen en geleidelijk de taken van de huidige penningmeester kan overnemen.
Het betreft vrijwilligerswerk, maar alle onkosten worden vergoed en een vrijwilligersvergoeding is mogelijk.
Het meeste werk (2 tot 4 uur per week) kun je vanuit je eigen woning doen.
Om deze functie te kunnen vervullen heb je enige kennis van boekhouden en ICT nodig of ten minste de bereidheid om die kennis te verwerven. Van belang is ook dat je de functie in principe voor langere tijd wilt vervullen.

Onderzoeksdossier VD AMOK

Foto: Gemeentearchief Zaanstad

Oorlogsvoorbereiding

• Voorwaartse afschrikking • Dienstplicht in Nederland
• In zeven dagen naar de Rijn • Europa als supermacht?

Dit dossier is een product van VD AMOK. Redactie: Kees Kalkman, Jan Schaake

NAVO-plannen voor de oostflank

Voorwaartse afschrikking

Had de spreekwoordelijke 'botte generaal' zijn mond gehouden, dan hadden we misschien nog steeds niet geweten dat de NAVO na lange tijd een nieuwe militaire strategie heeft. Maar de superatlantische journalisten van de Duitse Welt am Sonntag lichtten een tegel en vonden een geheim document over de 'afschrikkingslinie van de NAVO aan de oostflank', een formulering die verder hoogstens te vinden is in langdradige rapporten van denktanks.

Kees Kalkman

Boven de poort van het cultureel militair centrum in Madrid hangt de spreuk "Als men vrede wil, bereidt men zich voor op oorlog." *Foto: Luis Garcia*

Begin november 2025 kwam Welt am Sonntag met het bericht dat de NAVO een besluit had genomen over een nieuwe afschrikkingsstrategie tegenover Rusland. De nadruk ging meer vallen op onbemande vliegtuigen (drones), autonome wapensystemen en de inzet van meer en zwaardere wapens langs de oostflank van de NAVO. Het plan was vervat in een document dat in de tweede helft van oktober gepresenteerd werd aan het Militair Comité van de NAVO in Brussel. Dit is het hoogste militaire orgaan van het bondgenootschap, waarin de opperbevelhebbers van de lidstaten of hun plaatsvervangers zitten. Het geheime document werd aan de orde gesteld door generaal Christopher Donahue, de bevelhebber van de troepen van US Army in Europa en Afrika. De titel van het document van 4400 bladzijden is Eastern Flank Deterrence Line Concept (EFDL).

KALININGRAD BUBBEL

Generaal Donahue en zijn nieuwe afschrikkingsconcept waren ook al in juli in het nieuws gekomen door de openingstoespraak die hij hield op de LANDEURO conferentie in Wiesbaden. Op deze bijeenkomst wisselden militairen, strategen, industriëlen en wetenschappers ideeën uit en konden ze zaken doen op het gebied van nieuwe technologie voor landstrijdkrachten. De conferentie werd georganiseerd door AUSA, de beroepsvereniging van de Amerikaanse landmacht.

Op deze bijeenkomst bracht generaal Donahue al het nieuwe NAVO-afschrikkingsconcept, Eastern Flank Deterrence Line Concept ter sprake. Maar zijn toespraak was vooral een pleidooi voor de landmacht in krachtige taal. Hij zei dat NAVO-troepen de zwaar versterkte vestingstad Kaliningrad (een exclave van Rusland) zo nodig vanaf land sneller dan ooit tevoren zouden kunnen innemen. "Dat hebben we al gepland", zei hij. De vestingstad Kaliningrad ligt precies tussen Polen en Litouwen en vormt een gevaar voor versterkingen die de NAVO in oorlogstijd zou willen aanvoeren naar de Baltische staten via een tamelijk nauwe corridor, de Suwalki Gap. Als ik de generaal goed begrijp zou hij dat gevaar willen wegnemen door Kaliningrad te veroveren.

Zijn pleidooi voor de landmacht lichtte hij toe met: "Het landdomein wordt niet minder belangrijk, maar juist belangrijker. Je kunt nu Anti-Access, Area Denial bubbels vanaf de grond veroveren. Je kunt nu vanaf land de zee overnemen. Dat zien we nu allemaal gebeuren in Oekraïne", aldus de generaal.

Dit militaristische getier vergt enige uitleg. Anti-Access/Area Denial (A2/AD) is een militair concept dat beoogt vijandelijke strijdkrachten de toegang tot een bepaald operationeel gebied te beletten (Anti-Access) of hun bewegingen binnen dit gebied te beperken (Area Denial). Dit kan betrekking hebben op een bepaald territorium, maar ook op het luchtruim (denk aan een no-fly zone), de zee of zelfs de cyberruimte. Anti-access wordt vaak uitgevoerd met wapensystemen met een groot bereik. Overigens, als de generaal zijn Kaliningrad uitspraken zou waarmaken, zou dat zo maar het begin van de Derde Wereldoorlog kunnen worden.

REGIONALE PLANNEN

Aan de oostflank van de NAVO wordt het nieuwe afschrikkingsconcept, EDFL, nu toegepast in de vorm van een voorwaartse afschrikking langs een geografische lijn. Het is vergelijkbaar met de NAVO-strategie in de Duitse laagvlakte tijdens de Koude Oorlog. In de nabije toekomst zal daarbij gebruik gemaakt worden van een combinatie van

vooruitgeschoven troepen, een gelaagd systeem van lucht- en raketverdediging met permanente sensoren en aanvalswapens voor de middellange afstand. Westerse NAVO-brigades, aangestuurd door een op AI gebaseerd commando- en controlesysteem, komen weer tegenover Russische brigades te staan. Alle NAVO-troepen maken gebruik van dezelfde lanceerinrichtingen voor geleide wapens en een gezamenlijke vuurcontrole.
Het EFDL (Eastern Flank Deterrence Line) -concept) is vanaf het voorjaar van 2025 door planners ontwikkeld op basis van al eerder in 2023 vastgestelde regionale NAVO-plannen en is daar als het ware een overkoepeling van. Die regionale plannen waren er voor de drie hoofdkwartieren, de Joint Force Commands van de NAVO in Norfolk (Atlantisch en noordelijk commando), Brunssum (Centraal-Europa en oostflank) en Napels (Middellandse Zee en Zuidoost Europa). De plannen zijn nu voor het oosten uitgewerkt, maar het nieuwe concept kan ook worden toegepast op andere fronten.

AFSCHRIKKING

Inmiddels is door militaire, gespecialiseerde publicaties geconstateerd dat achter het nieuwe
NAVO-concept voor de confrontatie met Rusland een fundamentele wijziging schuilgaat in de strategie van het bondgenootschap. Het gaat om de verschuiving van afschrikking door vergelding naar afschrikking door verhindering (denial). Bij het laatste gaat het om hetzelfde begrip dat ook voorkomt in het concept A2/AD, het doel is het de vijand onmogelijk te maken zijn doelen te bereiken. Bij afschrikking door vergelding gaat het daarentegen om de dreiging met een reactie die zo zwaar is dat de vijand helemaal afziet van zijn operatie, omdat de kosten te hoog zijn. De massale nucleaire vergelding uit het begin van het nucleaire tijdperk was een voorbeeld van een dergelijke strategie, bij een aanval zouden Russische steden worden vernietigd. Maar ook de recente verdediging van de Baltische staten conform artikel 5 van het NAVO-verdrag was afschrikking door vergelding. De kleine aantallen troepen die waren gelegerd in deze regio en de geringe geografische diepte van deze landen maakten van de NAVO-aanwezigheid een struikeldraad. Als het Russische leger zou binnenvallen, maakte de militaire verdediging geen kans. Het signaal werd echter afgegeven dat daarop dermate zware vergeldingsbombardementen door luchtmacht en marine van de NAVO zouden volgen dat Rusland wel zou afzien van een aanval.
Het idee is nu dat de NAVO door de oorlog in Oekraïne aan het twijfelen is geraakt over deze aanpak en overstapt op de nieuwe strategie van afschrikking door verhindering. Deze voorwaartse afschrikking (politiek al verankerd tijdens de NAVO-top in Madrid van 2022) lijkt dus op die van het hoogtepunt van de Koude Oorlog. Het bestaat erin zoveel troepen aanwezig te hebben in de buurt van de grens in combinatie met effectieve luchtverdediging en wapens voor de middellange afstand dat je het Russische leger kunt beletten om sowieso het NAVO-gebied binnen te gaan. Het verschil met de Koude Oorlog is dat de NAVO toen dacht al in een vrij vroeg stadium kernwapens in te moeten zetten omdat men (waarschijnlijk ten onrechte) uitging van een Russisch conventioneel overwicht.
In 2024 is overigens ook een nieuwe nucleaire politiek van de NAVO overeengekomen. Deze is geheim, maar zou de uitbreiding omvatten van het aantal lidstaten dat betrokken is bij participatie in het Europese kernwapenarsenaal van de VS (Polen, Scandinavische landen met niet-nucleaire vliegtuigen), de status van kernwapenbases (de uitbreiding van het kernwapendepot in Engeland?) en de stationering (meer naar het oosten?). Mede in dit kader komt ook het delegeren naar de NAVO-opperbevelhebber in Europa (SACEUR) van bevoegdheden om het gevecht te beginnen in het geval van een verrassingsaanval weer ter sprake, net als in de Koude Oorlog.

SLECHT IDEE

De strategie van voorwaartse afschrikking is een slecht idee. De NAVO-brigades in de Baltische staten blijven te gering in aantal om een Russische aanval af te weren en de Baltische regio is te ondiep voor een succesvolle verdediging. Vilnius, de hoofdstad van Litouwen, ligt bijvoorbeeld op maar 50 km van de grens. De al genoemde positie van de vesting Kaliningrad maakt het nodig om deze snel uit te schakelen, hetgeen een oorlog onmiddellijk doet escaleren. Het is een stimulans voor een preventieve oorlog van de kant van de NAVO. Omgekeerd vormen de NAVO-brigades een aanlokkelijk doel voor een Russische preventieve actie. Als we even uitzoomen zien we een totale grens van het NAVO-gebied met Rusland en Belarus van 3400 km, waarvan 1635 km in de Baltische regio, te lang om overal met troepen en luchtverdediging te kunnen beschermen (per 15 km zou een brigade nodig zijn in de verdediging, zeggen de experts). Overigens geldt eenzelfde probleem voor Rusland, zelfs extremer omdat voor een aanval minimaal drie keer zoveel troepen geacht worden nodig te zijn dan bij de verdediging.
Tot nu toe heb ik weinig kritische aandacht gezien voor deze fundamentele wijziging van de NAVO-strategie in het oosten van Europa, ook niet in academische kringen. Een uitzondering vormt een artikel in Defense & Security Analysis door wetenschappers van King's College in Londen en het Duitse European Center for Security Studies. Hun uitgangspunt is dat er naast een overeenkomst een groot verschil is tussen de huidige situatie in de Baltische regio en die in de Krim in 2014. De overeenkomst wordt gevormd door het strategische belang voor de maritieme machtsuitoefening door Rusland door middel van toegang tot respectievelijk de Baltische Zee / Oostzee en de Zwarte Zee. Het verschil is dat in het geval van de Krim Rusland het gevaar zag dat ze hun (van Oekraïne gehuurde) marinebasis zouden verliezen als gevolg van de Maidanrevolutie, waarbij pro-NAVO krachten de overhand kregen. Bij Kaliningrad gaat het om een wettig stukje Russisch grondgebied. Rusland hoeft de Baltische staten niet te bezetten om Kaliningrad te houden. Daarom is er volgens deze auteurs nu geen sprake van een dreigende aanval, maar alleen van hybride oorlogsvoering. ■

Geraadpleegde literatuur:

David V. Gloe, Marina Miron, Marc Ozawa, Reassessing NATO's deterrence and defence posture in the Baltics: rebalancing strategic priorities to counter Russian hybrid aggression. Defence & Security Analysis 2025, Vol. 41, No 1 145-165

Dienstplicht misbruikt voor werving beroepsmilitairen

Al twintig jaar geleden ontstond in defensiekringen onrust over een gebrek aan beroepsmilitairen. De inval van Rusland in Oekraïne in 2022 bracht een stroomversnelling te weeg. Men begon te denken over de herinvoering van een vorm van dienstplicht om het personeelstekort het hoofd te bieden.

Stan Meuwese

Wie de actuele discussie over de al of niet herinvoering van de militaire dienstplicht wil volgen, doet er goed dit schema erbij te houden.

Men ziet: het zijn oplopende fasen. Men kan van 0-A een diagonaal trekken naar 5-E: het wordt steeds dwingender. De Kaderwet Dienstplicht staat toe, dat de opkomstplicht wordt gereactiveerd (5-E). Dat kan bij eenvoudig Koninklijk Besluit, waarover het parlement een politiek oordeel mag geven. Op dit moment krijgen de ongeveer 200.000 17-jarigen met de Nederlandse nationaliteit een bericht: de dienstplichtbrief van april (fase 0-A). Reageren heeft geen zin. Weigeren kan niet.

PERSONEELSTEKORT

Nederland heeft nu meer soldaten nodig, dat is althans de opvatting van de regering en een zeer ruime meerderheid van het parlement. Nederland heeft een beroepsleger. Men kiest vrijwillig voor de krijgsmacht: voor altijd of tijdelijk, voor een tijdje, fulltime of parttime. Sinds de feitelijke afschaffing van de dienstplicht in 1997 lag in de eerste jaren de nadruk op verkleining van de krijgsmacht.
Rond 2005 kwam er al een keerpunt: nog steeds te veel (oudere) militairen in de hogere rangen en te weinig (jongere) soldaten in de lagere rangen. Een van de eerste stappen was om via het MBO-jongeren binnen de krijgsmacht te halen. Dat werd vanaf 2005 de studierichting 'Veiligheid en Vakmanschap (VEVA)', inmiddels gegeven op 30 ROC's in het hele land. Er zijn een paar richtingen binnen het VEVA. De richting 'grondoptreden' staat voor de klassieke infanterieopleiding.
De inval van Rusland in buur- en grensland Oekraïne op 24 februari 2022 bracht een stroomversnelling op gang in het denken en doen op het terrein van de Nederlandse defensie, een soort Koude Oorlog 2.0.

LAATSTE KABINET-RUTTE

Op 1 juni 2022 – nog geen drie maanden na de Russische inval – presenteerden minister van defensie Katja Ollongren en staatssecretaris Christaan van der Maat een nieuwe defensienota met als titel Sterker Nederland, Veiliger Europa. Daarin werd de herinvoering van de militaire dienstplicht niet aangekondigd: defensie maakte daarom een uitvoeringsplan 'Boeien, binden en behouden… Dat begint bij jongeren.' Geïnspireerd door modellen uit onder andere Scandinavië, ging defensie

Schema dienstplicht: van registratie tot opkomst

	A. Registratie	B. Enquête	C. Uitnodiging gesprek	D. Deelname selectie en keuring	E. Opkomst (inlijving)
0	Onvrijwillige registratie				
1	Onvrijwillige registratie	Vrijwillig invullen	Vrijwillig reageren		
2	Onvrijwillige registratie	Verplicht invullen	Vrijwillig reageren		
3	Onvrijwillige registratie	Verplicht invullen	Verplicht reageren	Vrijwillig naar keuring en selectie	
4	Onvrijwillige registratie	Verplicht invullen	Verplicht reageren	Verplicht naar selectie en keuring	Vrijwillig opkomen
5	Onvrijwillige registratie	Verplicht invullen	Verplicht reageren	Verplicht naar keuring en selectie	Verplicht opkomen

Sticker van Nieuwe Vredesbeweging.

uitwerken hoe jongeren op vrijwillige basis bij defensie kunnen dienen. Dan gaat het niet om het nieuw leven inblazen van de dienstplicht, maar om jongeren die dat willen, de gelegenheid te bieden om in dienst te gaan, bijvoorbeeld in de vorm van een dienjaar. Het 'dienjaar', een soort oefenjaar, werd ingevoerd op 1 september 2023. Er is volgens het ministerie meer belangstelling dan de 400 nu beschikbare plaatsen. Het streefgetal is 4.000.

In een volgende nota van 3 juni 2024 van (demissionair) staatssecretaris Van der Maat werd gesproken van een 'schaalbare krijgsmacht met behulp van een schillenmodel':

- schil 1 militairen (inclusief reservisten) zeg maar 'boots on the ground',
- schil 2 ondersteunend functies door militairen en burgermedewerkers,
- schil 3 reservistenbestand,
- schil 4 de weerbare samenleving met ziekenhuizen, transportbedrijven en ICT-bedrijven.

Het dienjaar is daarin de opleiding voor de schillen 1, 2 en 3.
Aangekondigd werd een onderzoek naar manieren om de jongeren die formeel worden geregistreerd, te benaderen: 'gradueel aflopende vrijwilligheid en dus oplopende verplichting'. (zie schema boven)

KABINET-SCHOOF

In het Hoofdlijnenakkoord met de titel en motto 'Hoop, Lef en Trots' van de coalitie PVV-VVD-NSC-BBB van 16 mei 2024 staat: "Het vrijwillig dienjaar (dienrecht) bij defensie wordt voortgezet en waar mogelijk opgeschaald." Maar een dienjaar lost de personeelsproblemen van de krijgsmacht niet rechtstreeks op. Een jaartje rondkijken werkt alleen als het leidt tot een dienstverband. Wel wordt de maatschappelijke diensttijd afgeschaft. Dit is een tijdje vrijwilligerswerk voor jongeren van 12 tot 30 jaar in de sociale sector. Het was eerder een troetelkind van het CDA als een goedmaker voor het niet invoeren van een maatschappelijke dienstplicht. Het schrappen leverde Schoof 200 miljoen euro op. In het latere Regeerprogramma waarin het Hoofdlijnenakkoord wordt uitgewerkt, staat verder niets bijzonders. De dienstplicht wordt niet genoemd.

DEFENSIENOTA 2024

Nog vóór het verschijnen van het Regeerprogramma van het kabinet Schoof presenteren de defensiebewindslieden Ruben Brekelmans en Gijs Tuinman, twee maanden in functie, op 5 september 2024 de Defensienota 2024 met de alliterererende ondertitel Sterk, Slim en Samen. 'Snel' staat er niet bij, maar is het wel, 'Simpel' is het ook: in de Defensienota 2024 staat weinig nieuws of concreets. Het is een stuk zonder betekenis: de Amerikaanse verkiezingen werpen hun schaduw vooruit.

EEN AMBTELIJK PRAATSTUK

Het kabinet-Schoof zit er een paar maanden wanneer op het ministerie van defensie op 30 oktober 2024 een 'praatstuk' wordt afgerond (naar buiten gebracht door RTL-nieuws). Het gaat om een uitwerking van fase 5-E van het schema: stel dat de dienstplicht opnieuw wordt ingevoerd door de heractivering van de opkomstplicht? De kern van deze ambtelijke notitie is: de organisatie kan het nu volstrekt niet aan, de wetgeving is nog onder de maat en de kosten zijn zeer hoog, het militair strafrecht moet worden aangepast, er moet een voorziening voor dienstweigeraars komen. Er zal op het departement niet lang gepraat zijn over het praatstuk.
De dienstplicht is geen optie, maar de geregistreerde dienstplichtigen zijn wel interessant voor wervingsacties.

WET OP DE DEFENSIEGEREEDHEID

Op 6 juni 2025 is een concept-wetsvoorstel inzake de defensiegereedheid ter consultatie gepubliceerd via het internet. Met een nieuwe wet wil de regering talrijke milieumaatregelen aan de kant schuiven om defensie ruim baan te geven voor oefeningen en andere activiteiten. Maar in deze wet zit een Fremdkörper. Dat heeft te maken met de 'tweede dienstplichtbrief'.

- De 'eerste dienstplichtbrief' volgt de wet

Volgens de Kaderwet Dienstplicht schrijven gemeenten de 17-jarigen in voor de militaire dienst. Van die registratie doet de minister van defensie mededeling aan de betrokken jongeren:

de Dienstplichtbrief aan 17-jarigen in april van ieder jaar. Bij die brief zit een full color folder, waarin jongeren wordt opgeroepen bij defensie te komen werken. De adresgegevens krijgt het ministerie van defensie van de gemeenten, uitdrukkelijk en uitsluitend voor de formele wettelijk voorgeschreven mededeling over de registratie van de dienstplicht en niet voor personeelswerving. Voor het invoegen van een personeelswervingsfolder bij de dienstplichtbrief is naar mijn mening geen wettelijke grondslag.

Dienstplicht komt er niet

• Een tweede dienstplichtbrief
Op 22 september 2025 kondigt staatssecretaris Tuinman aan dat het ministerie een 'een tweede dienstplichtbrief' gaat versturen met daarin een oproep om een enquête in te vullen. Deze enquête is bedoeld voor jongeren die onder de kaderwet dienstplicht vallen en dit jaar 17 worden of dat net zijn. De enquête is op vrijwillige basis in te vullen en heeft geen consequenties. Dit jaar ontvangen 200.000 jongeren deze tweede brief. Elke brief is voorzien van een unieke QR-code. Hiermee is de enquête direct in te vullen. Defensie neemt contact op met de jongeren die vrijwillig hun contactgegevens invullen. Heeft de eerste brief van april aan alle 17-jarigen met daarin de vermelding van de dienstplichtregistratie een wettelijke basis in de Kaderwet Dienstplicht, de tweede brief ontbeert een dergelijke basis.

• Een wetsartikel
In het wetsontwerp op de Defensiegereedheid staat artikel 5, dat de minister de bevoegdheid geeft een enquête aan de geregistreerde dienstplichtigen te sturen. Het is van tweeën één: of de 'tweede dienstplichtbrief' ontbeert een wettelijke basis en de het gebruiken van adressen daarvoor is onrechtmatig óf artikel 5 in de wet op de defensiegereedheid is overbodig. In zijn brief aan Tweede Kamer geeft staatssecretaris Tuinman toe, dat deze tweede brief geen wettelijke grondslag heeft. Maar in zijn ogen stuurt defensie gewoon een tweede brief die de registratie voor de dienstplicht opnieuw bevestigd.

VERKIEZINGEN: CDA OVER DIENSTPLICHT

Wie de defensieparagrafen in de verkiezingsprogramma's van de belangrijkste politieke partijen leest, ziet veel kreten over investeren in defensie, maar weinig concrete uitwerkingen. Het CDA is de enige partij met een uitgewerkt standpunt over de dienstplicht, al is het een weinig samenhangend geheel: Jongeren moeten een enquête invullen en wie wil (motivatie) en kan (geschiktheid) wordt opgeroepen. Maar een (gemotiveerde en geschikte) jongere mag niet mee op missie naar het buitenland. Wie niet in militaire dienst wil, kan maatschappelijk iets nuttigs doen. Al met al een rommeltje van halve ideeën. In verkiezingsdebatten vatte Henri Bontenbal het standpunt als volgt samen: Het CDA is voor herinvoering van de dienstplicht, in de vorm van de militaire dienstplicht of een maatschappelijke dienstplicht.

TOEKOMST

Aan de terugblik op het kabinet-Schoof voeg ik een vooruitblik op het kabinet-Jetten toe. Ik kan veilig stellen, dat de dienstplicht wordt niet heringevoerd. Het bestaan van de wettelijke dienstplicht wordt alleen gebruikt (misbruikt) voor werving van jongeren via het dienjaar. De overige militairen worden geworven via de MBO-opleiding Vakmanschap en Veiligheid. Verder gaat men door met het werven van reservisten, part-time soldaten voor twee dagen per maand.
Er gaat niets veranderen, geruststelling of bedreiging? ■

In zeven dagen naar de Rijn

In een achteraf laatje van LinkedIn ligt een Word document met de intrigerende titel Seven Days to the River Rhine (In Zeven Dagen naar de Rijn). Bij nadere inspectie blijkt het een overdruk te zijn van een Wikipediapagina met dezelfde titel. Het onderwerp is een topgeheime militaire simulatie-oefening uit 1979 van het Warschaupact (de opgeheven Oost-Europese pendant van de NAVO). Het brengt de Sovjetversie in beeld van een zevendaagse nucleaire oorlog tussen de NAVO en het Warschaupact

Kees Kalkman

Een in de VS vervaardigde kaart uit 1976 met mogelijke aanvalsassen van het Warschaupact.

Het scenario voor 'In Zeven Dagen naar Rijn' is in het najaar van 2005 gepubliceerd door de toenmalige Poolse minister van Defensie Radoslaw Sikorski. Het was onderdeel van een aangekondigde publicatie van duizenden documenten uit de communistische tijd om 'te breken met het communistische verleden van het land' en 'het Poolse publiek op te voeden over het oude regime'. Ik heb het document over de oefening niet kunnen traceren, maar ga er voor het gemak maar even van uit dat het authentiek is. Op de Wikipediapagina wordt het onderwerp geïllustreerd door een spannend kaartje dat met vette pijlen laat zien hoe de legers van het Warschaupact vanuit Polen en Tsjecho-Slowakije langs meerdere assen naar de Rijn oprukken, naar Nederland (Nijmegen zo te zien), naar België en Luxemburg, maar niet naar Frankrijk. Het op Wikipedia bijgevoegde kaartje kan echter niet slaan op de Zevendaagse Oorlog van deze oefening omdat uit het bijschrift blijkt dat dit een Amerikaanse kaart is uit 1976 met 'waarschijnlijke aanvalsassen voor het Warschaupact'. Hoe dan ook, uit de toelichting op de pagina blijkt dat het oefenscenario gaat over een oorlog die door de NAVO wordt begonnen met een nucleaire aanval van Britse bommenwerpers op Poolse en Tsjechische steden. Het idee was dat de NAVO, door als eerste toe te slaan, zou willen voorkomen dat het Warschaupact versterkingen zou sturen naar de DDR om een mogelijke invasie van de NAVO in dat land te voorkomen. De planners van de oefening dachten dat bij die eerste aanval twee miljoen Poolse burgers zouden omkomen. De Sovjet-Unie zou vervolgens een nucleaire tegenaanval uitvoeren tegen West-Duitsland, België, Nederland, Denemarken en Noordoost Italië, gevolgd door een opmars van troepen naar de Rijn.

Iets eerder, in het voorjaar van 2005, had het National Security Archive een vergelijkbare bundel van Koude-Oorlogsdocumenten uitgebracht met als de titel 'A Cardboard Castle – An Inside History of the Warsaw Pact'. De twee redacteuren van dat boek schreven in een artikel in de New York Times: "Het zou kunnen lijken alsof [het Warschaupact] precies datgene was dat zijn ergste vijanden in het Weten dachten. Maar het beeld is ingewikkelder. Eerder dan de weergave van een neiging tot agressie laat de nieuwe documentatie een indringend besef zien van de onzekerheid aan de Sovjetkant, tot uitdrukking komend in de consequente aanname door de strategische planners dat de NAVO de vijandelijkheden zou beginnen, zelfs tegen beter weten in."

Zoals ik het begrijp, loerden beide kanten tot de tanden bewapend naar elkaar, ervan uitgaand dat de ander als eerste aan zou vallen. ■

Amerika en Wij

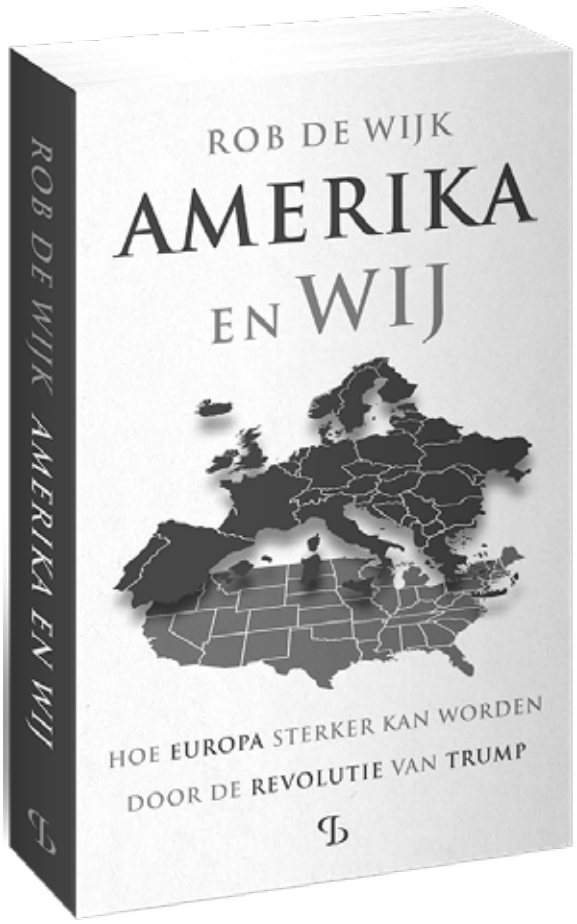

Kees Kalkman

Het nieuwe boek van Rob de Wijk is een steen in het stilstaande water van de Trump-fluisteraars. Zijn kritiek op de VS is niet nieuw. In mijn herinnering hoor ik bij de VPRO, hoe hij ooit door Amerikaanse functionarissen wordt verwijderd uit een perstent in Den Haag, omdat hij te kritische vragen stelde. Hij was toen medewerker van de Volkskrant. Op internet is het incident niet terug te vinden; het moet geweest zijn toen hij werkte aan zijn dissertatie over de flexible response strategie.

In zijn boek vertelt hij dat het al lang zichtbaar was, dat de VS afdreef van Europa. Na de aanslagen van 11 september ging president George W. Bush een meer unilaterale koers varen. In zijn oratie voor de KMA beschreef De Wijk de VS als de rogue superpower (schurkensuperstaat). President Trump ziet hij nu als een 'versneller' van het proces van verwijdering met Europa, dat een 'adembenemende' snelheid heeft gekregen.

Wat te doen? De Wijks koers is duidelijk. Europa moet zich ontwikkelen tot een geopolitieke speler, en wel rap. Voordat hij dit toelicht, neemt hij een hele lange aanloop door in een aantal hoofdstukken de gebeurtenissen tijdens de regeringen Trump I en II samen te vatten. Dat levert weinig nieuws op, maar het voordeel is wel dat hij dit doet in heldere taal zonder veel jargon.

In Hoofdstuk 11 komt hij ter zake. Na het schokeffect op de Europeanen van het eerste half jaar Trump II is er een Plan A waar De Wijk niets in ziet. Plan A bestaat eruit dat Trump wordt uitgezeten in de hoop dat hij bij zinnen komt of dat er met de volgende president wel zaken te doen zijn. Maar volgens De Wijk moet er snel gehandeld worden, omdat het heel waarschijnlijk is dat de Russische agressie niet ophoudt bij Oekraïne. Hoge NAVO-militairen gaan er vanuit dat de Russen al voor 2029 een aanval op NAVO-landen kunnen uitvoeren.

Voor Plan B is in de ogen van De Wijk de 5% verhoging van de oorlogsbegrotingen voldoende. Daarmee kunnen de nu aanwezige Amerikaanse troepen in Europa worden vervangen door Europeanen, geavanceerde luchtverdediging en aanvalsraketten worden aangeschaft, hoofdkwartieren, commandosystemen en satellieten gekocht en nucleaire afschrikking gereorganiseerd op basis van Britse en Franse kernwapens die verder naar voren worden opgesteld. De NAVO kan blijven, maar wordt omgebouwd tot een Europese organisatie zonder Amerikanen.

Het verbaast me dat dit radicale boek tot nu toe niet meer discussie heeft losgemaakt, hoewel het goed schijnt te lopen. Wat wil De Wijk eigenlijk bereiken? Iedereen in zijn milieu is druk bezig met geld uitgeven aan defensie en opbouw van een Nederlands militair-industrieel complex. Er is op het oog weinig aandacht voor de strategische kwesties die hij aansnijdt. Ik denk dat hij bang is dat, als er op enige termijn een oplossing komt voor de Oekraïne-oorlog, de aandacht voor het Russische gevaar weer weg zal ebben en andere prioriteiten de overhand krijgen. En dan wordt Europa nooit een supermacht. Ik zal daar overigens niet rouwig om zijn. ■

Rob de Wijk - Amerika en Wij. Uitgeverij Balans, 2025

Big Brother Israël

VPRO's Tegenlicht maakte een zeer verontrustend interview met onderzoeksjournalist Antony Loewenstein. De uitzending laat zien hoe Israël met massale surveillance de hele Palestijnse bevolking van zo'n vijf miljoen mensen in kaart heeft gebracht. Die gegevens zijn opgeslagen in een enorme database, met hulp van Amerikaanse big tech bedrijven als Amazon, Google en Microsoft. Ondertussen speuren Israëlische drones dag in dag uit de Middellandse zee af, informatie over boten met migranten worden doorgegeven aan de Europese grenswacht Frontex. Dit is één van de redenen waarom Europa de samenwerking met Israël niet wil opgeven volgens Loewenstein, die zichzelf een 'niet praktiserende Joodse atheïst' noemt.
Zie: tinyurl.com/vmbigtech

Aziatische jongeren in opstand

In meerdere Aziatische landen hebben jongeren genoeg van corruptie, vriendjespolitiek en wat dies meer zij: in o.a. Nepal en Indonesië gingen ze recentelijk massaal de straat op. Zo ook medio september in de hoofdstad Dili op Oost-Timor. Dat protest richtte zich tegen twee besluiten van de regering: de aanschaf van 65 personenauto's voor het parlement (kosten vier miljoen US-dollar), plus een pensioen voor het leven voor alle parlementsleden. Na een veldslag van twee dagen, waarbij de politie o.a. rubberkogels inzette, verliep de derde dag geheel anders: Tijdens de dagelijkse reveille, het hijsen van de nationale vlag, gingen alle demonstranten bij de vlaggenmast staan en zongen massaal het volkslied mee. Velen hadden ook zelf een vlag meegebracht. De politie, enigszins in verwarring, liet dat gebeuren. Ondertussen besloot het

Foto: Gaspar T.B.Martins.

parlement dat beide besluiten worden teruggedraaid. Toen dit bericht naar buiten kwam vielen niet alleen de demonstranten elkaar in de armen, maar ook de agenten feliciteerde de demonstranten. Daarbij werden over en weer excuses aangeboden voor het geweld van de dagen ervoor. (Met dank aan Endie van Binsbergen, Stichting Vrij Oost Timor.)
Zie vrijoosttimor.nl

Actie tegen dienstplicht enquête

De Nieuwe Vredesbeweging is een campagne begonnen tegen het ronselen van 17-jarigen om militair te worden. Dit najaar kregen zo'n 200.000 17-jarigen een enquête die ze vrijwillig kunnen invullen, met vragen als: wat zijn je hobby's? Waar ben je goed in? Houd je van sport? Weet je al wat je na de middelbare school gaat doen? De Nieuwe Vredesbeweging roept jongeren op de enquête niet in te vullen en de brief van defensie terug te sturen of te verscheuren. Korte filmpjes daarvan kunnen op de website van de Nieuwe Vredesbeweging geplaatst worden. Ook ouders en grootouders worden opgeroepen om een statement op te nemen dat ze geen kinderen op de wereld hebben gezet om te eindigen als kanonnenvlees.
Zie tinyurl.com/vmkanon

Defensie en HBO/WO

Defensie is uiterst actief in het onderwijs, zo bleek medio oktober uit een rondgang van dagblad Trouw. Defensie biedt inmiddels op vijf hogescholen militaire minoren aan, vaak in het kader van integrale veiligheidsstudies. Het gaat om NHL Stenden, Avans, de Haagse Hogeschool, Hogeschool Utrecht en de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Aan de Rijksuniversiteit Groningen loopt sinds enige tijd een 'career minor' in het kader van de Nationale Weerbaarheidstraining bij defensie. In het 2e deel van deze minor worden de studenten officieel aangesteld als reservist en gaan ze ook op bivak, ze krijgen gedurende die tien weken ook een salaris van defensie. Volgens Naïm Asbaa, docent en studieadviseur aan de HvA schuift het militaire denken 'stap voor stap' het onderwijs in. In een column van de Hogeschoolkrant schrijft hij: "Defensie is een organisatie die werkt met bevelstructuren en ketens van verantwoordelijkheid. Onderwijs is juist gebouwd

op ruimte voor twijfel, verbeelding en tegenspraak. Die twee logica's laten zich moeilijk combineren." Meerdere HBO/WO instellingen zijn in gesprek met defensie voor het aanbieden van onderwijs- en onderzoeksprogramma's. Dit vloeit voort uit een advies van de AWTI, de Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie, van augustus 2024.
tinyurl.com/vmkar en tinyurl.com/vm-kennis

Militaire bijbaan

Er zijn er inmiddels zo'n 350 studenten die een bijbaan in het leger hebben in de communicatie of het meedenken met 'praktische vraagstukken'. Daarnaast doen ze ook mee met oefeningen. "Dan ga je het veld in en je leert schieten, dat is wel heel erg vet," aldus student Jelte in de Groninger Universiteitskrant.
tinyurl.com/vmbaan

Thales verleidt kinderen

Wapenproducent Thales in Hengelo organiseerde begin oktober een Open dag, speciaal voor zo'n 200 kinderen in de leeftijd van 8 tot 14 jaar. De kinderen kunnen aan de slag met radars, drones en virtual reality. Thales verwacht de komende jaren veel openstaande vacatures en probeert de Twentse jeugd kennelijk al op zeer jonge leeftijd te verleiden. De 11-jarige Merel heeft een leuke middag, zegt ze in Tubantia van 5 oktober. "Ik vind het wel gaaf, maar ik wil eigenlijk arts worden."

Poolse kindsoldaten

Het Duitse dagblad der TAZ publiceerde dit voorjaar een reportage over jonge Poolse kinderen die op hun vrije zaterdagen een paramilitaire opleiding volgen. In het dorpje Sokołów Małopolski, in Zuidoost Polen zag een verslaggeefster hoe de kinderen in militair uniform de eed op het vaderland zweren, en lid worden van de paramilitaire groep Strelec. De kinderen leren hoe ze in het bos moeten overleven, eerste hulpverlenen en hoe ze een Beryl, het geweer van de Poolse strijdkrachten uit- en in elkaar moeten zetten. Al in 2016 startte Polen met het opleiden van 35.000 paramilitairen die vooral worden geworven in scoutingverenigingen, schietclubs en andere 'patriottische' organisaties.
tinyurl.com/polenvm

Florida boycot universiteiten

De staat Florida boycot twaalf Nederlandse universiteiten en andere educatieve instellingen, 'omdat zij Israël boycotten'. Het is een direct uitvloeisel van de zogeheten 'anti-BDS-wetten' die Florida en de meeste andere Amerikaanse staten in de loop der jaren hebben aangenomen. Wie actie onderneemt tegen misdaden van het Israëlische regime (bijvoorbeeld door banden met medeplichtige Israëlische universiteiten te bevriezen) krijgt niet alleen de Amerikaanse regering op z'n dak, maar ook afzonderlijke staten. De verwachting is dat het door Florida gestelde voorbeeld navolging krijgt.
Zie pagina 33 van tinyurl.com/vmflorida en tinyurl.com/vmutrecht.

Oorlog is niet onvermijdelijk

Oorlog is een schande en betekent het failliet van alle menselijkheid, schrijven de auteurs van het dit najaar verschenen "Waarom we vrede willen, maar oorlog voeren." Volgens één van de auteurs, de primatoloog Carel van Schaik is er in de mens geen biologische basis om oorlog te (willen) voeren. Oorlog is helemaal niet onvermijdelijk en redelijk recent in de geschiedenis van de mensheid. Honderdduizenden jaren lang, tijdens het overgrote gedeelte van de evolutie van de moderne mens, was er voor mensen geen dwang en was er ook praktisch geen oorlog. Van Schaik: "Hoe kan oorlog dan genetisch gedetermineerd zijn? Conflicten tussen groepen werden vooral met praten opgelost of de ene groep trok weg om strijd te vermijden. Pas toen mensen niet meer weg konden trekken ging het fout. En ook toen lang niet altijd," zegt van Schaik in een gesprek met NRC. "Er is geen genetisch determinisme om te vechten. Dat is echt onzin. Daar moeten we van af." Van Schaik: "Wie een oorlog wil ontketenen moet dus eerst het verdedigingsinstinct activeren. En vervolgens wordt de vijand ontmenselijkt, met een hele lading van morele rechtvaardigingen. En als zo'n oorlogssituatie langdurig bestaat, komt er ook een heleboel nieuwe cultuur bij, met heldeneer en krijgersmoraal. Na de Tweede Wereldoorlog had vrijwel iedereen daar genoeg van, en kwam er een soort vredescultuur met mensenrechten en de Verenigde Naties."
Zie: tinyurl.com/vmboek

Europese socialisten tegen de oorlog

Er komt langzaamaan beweging in het verzet tegen de oorlogspolitiek in Europa. Meerdere Europese socialistische organisaties en vakbonden organiseerden dit najaar een drukbezocht congres in Parijs. De bijeenkomst ging vergezeld met de oproep tot het tekenen van een verklaring onder de leus: "Geen cent, geen wapen, geen mens voor de oorlog." Voor zover bekend was er in Parijs (nog) geen vertegenwoordiging uit Nederland. In Berlijn demonstreerden eind oktober zo'n 20.000 mensen tegen de oorlogspolitiek van Duitsland, een hoog aantal.

Online Vredesmuseum

Op WWW.VREDESMUSEUM.NL vindt u een uitgebreid vredesmuseum met tentoonstellingen, collecties, documentatie, enz. NIEUW: een omvangrijk educatief deel 'Vrede leren'. In de webwinkel o.a. de bekende 'gebroken geweertjes' en kinderboeken.

Sovjet-Unie na 1945: een ongastvrij thuis

Bij uitgeverij U2pi verscheen een uitvoerige studie van Bas van der Plas: Terug naar het Moederland? over ontheemden uit de Sovjet-Unie in en na de Tweede Wereldoorlog. Als gevolg van de Duitse invasie van Rusland in 1941 en de daaropvolgende 'Grote Vaderlandse Oorlog' raakten vele Sovjetburgers ontheemd en belandden deels in Duitsland. Als krijgsgevangenen, als slachtoffer van razzia's, of als collaborateurs in verzet tegen het Sovjetregime. Van der Plas laat zien dat na 'Stalingrad' de volkscommissarissen van de Sovjetregering weer op hun plaats terugkeerden, en zich beijverden om de door Duitsland teweeggebrachte volksverhuizing zowel materieel als ideologisch ongedaan te maken. Miljoenen Russen uit voormalig bezet gebied of Duitsland werden gedwongen gerepatrieerd. Terug naar het moederland dus. Maar de thuiskomst was niet altijd gezellig. Voor veel Russen leek deze repatriëring een herhaling van de zuiveringen van de jaren dertig. Van Stalin hadden zij zich nooit mogen overgeven aan de bezetter, laat staan onder dat systeem werken. Velen werden slachtoffer van de bijzondere Sovjetjustitie.

Het repatriëringsproces vond vooral in Duitsland plaats, dat in 1945 werd bezet door de geallieerden. Bij de overeenkomst van Jalta in februari 1945 kreeg Stalin het recht een opsporingsdienst in te stellen, die in Duitsland en andere Oost-Europese landen displaced persons via hun eigen kanalen thuis mochten brengen. Aanvankelijk met militaire hulp van alle bezettende mogendheden: Engeland en de VS hebben aanvankelijk zelfs met militair geweld de volkscommissarissen geholpen...
Het repatriëringssysteem van de Sovjet-Unie bestond uit een stelsel van spartaans ingerichte detentiekampen, waarin de Sovjetburgers werden ondergebracht onder leiding van veiligheidsorganisaties als de KGB, en onder toezicht van antispionage-organen met de dreigende naam Smersj (Russisch voor 'dood'). Het eindstation van deze kampen was in veel gevallen de Goelag, vaak zonder openbaar proces. Na het einde van de oorlog onthielden de geallieerden zich meer en meer van samenwerking met het Russische repatrieringsplan, en het terugkeerbeleid van de Sovjet-Unie begon te haperen. Toch duurde het tot 1955, dus na de dood van Stalin, tot aan het repatriëringssysteem een einde werd gemaakt.

Bas van der Plas vertelt dit verhaal in verschillende hoofdstukken, waarin hij dieper ingaat op afzonderlijke processen van het systeem, maar ook op de verhouding tussen de Sovjet-Unie en het Derde Rijk rond 1940. Van der Plas laat zien hoe deze geschiedenis doorwerkt bij de Russische inval in Oekraïne in 2022. Dat doet hij in aparte hoofdstukken, die als inleiding en aan het slot aan het verhaal zijn toegevoegd. 'Terug naar het Moederland' is een belangrijk boek voor wie meer van het huidige Rusland wil begrijpen. ■

Jan Bervoets

Bas van der Plas - Terug naar het Moederland? Ontheemden uit de Sovjet-Unie in en na de Tweede Wereldoorlog. Uitgeverij U2pi, 2025. 195 blz. Prijs 20 euro.

Bram Vermeulen (VPRO Frontlinie, rechts op de foto) kreeg vrijdag 14 november in Utrecht de prijs voor de journalist voor de Vrede 2025 uit handen van Hans Jaap Melissen, de winnaar van 2022. De prijs wordt elke twee of drie jaar uitgereikt door het Humanistisch Vredesberaad. *Foto: Marianne Kootstra.*

Wat we verdedigen

sterke legers worden niet slechts gebouwd
door zwaar materieel en gebeden
defensie begint bij omarmend rijm
bij zeges op velden van kunstgras
bij krantenpapier en waterverftekeningen

defensie begint
bij het afwegen van woorden
weten dat taal niet onschuldig is
dat je met drie lettergrepen
iemands veiligheid te grabbel kan gooien
bij weten wat we buitensluiten
wie we welkom heten
wie we tot zondebok maken

defensie begint bij kinderen
genoeg bieden om terug te kunnen veren
een stem te geven in toekomstplannen
de straat de plek te laten zijn
waar je je mag laten horen
voor je idealen

een land dat zich wapent
begint bij ontwapenende ontmoetingen
buiten bubbels
buiten het isolement van dat ene mens
in de nabijheid van vele anderen

want om een macht
tot een andere macht te verheffen
zullen we elkaar moeten treffen
niet om elkaar te vrezen
en te verdelen
maar om elke dag
weer opnieuw te beginnen

Dichter der Nederlanden, Babs Gons,
schreef dit gedicht voor Prinsjesdag 2025.